

A Belügyminisztérium elektronikus hírlevele az önkormányzati tisztviselők számára

Önkormányzati Hírlevél különszám

Önkormányzati Tudástár – 2014. évi 1. szám

Tartalom

Szakpolitikai ajánlás települési önkormányzatok, önkormányzati szövetségek számára	2
Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modellje	4
Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljének alkalmazása a XXI. században ...	10
Hatásvizsgálat a kormányzati intézkedésekről.....	18
Pályázati felhívás	25
Idősbarát Önkormányzat Díj	25

Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljének átültetése a XXI. századi településfejlesztési gyakorlatba

Felvezető

Makovecz Imre (1935-2011) emblemikus jelentőségűvé vált épületei a település, a táj, a helyi közösség életébe szervesen illeszkedő életteli műalkotások. Tervezői, főépítési gyakorlatában az építészetről való szerves gondolkodás mellett a társadalomról való organikus gondolkodás elválaszthatatlan egységet alkotott. Hitte, hogy a táji környezet meghatározza a települést, benne az utcaképeket, tereket alkotó épületek, épületegyüttesek sajátos karakterét, és ezek hozzájárulnak a múlthoz, a hagyományokhoz ezer szálon kötődő közösség és az ember jó közérzetéhez, otthonosságérzéséhez, együtt pedig létrehozzák nemzeti és ezen belül építészeti kultúránkat. Mindennél fontosabbnak tartotta azonban azt az egyéni és közösségi alkotó-teremtő folyamatot, amely révén mindezek létrejöhetnek.

Makovecz Imre halála után alig két évvel a kormány határozatba foglalta az életmű megőrzésével, bemutatásával és megismertetésével kapcsolatos feladatokat. A *Makovecz Imre életművének gondozásával kapcsolatos intézkedésekről* szóló 1724/2013. (X. 11.) kormányhatározat felhívja a belügyminisztert, hogy az emberi erőforrások miniszterével együttműködve tekintse át Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljét és annak alapján bővítse a főépítészek továbbképzési programját, ösztönözze az építész-, tájépítész- és közművelődési szakemberképzés e tartalommal való bővítését, továbbá készítsen szakpolitikai ajánlást az önkormányzatok, önkormányzati szövetségek számára.

A Belügyminisztérium Területrendezési, Építésügyi és Örökségvédelmi Helyettes Államtitkárságának munkatársai az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkárságával együttműködve szakmai megbeszéléseket folytatott a témában érintett egyetemek, civil szervezetek szakembereivel (BME Urbanisztika Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem, Falufejlesztési Társaság, Országos Főépítész Kollégium, Ars Topia Alapítvány, Községfejlesztők Egyesülete). A megbeszéléseken elhangzottak és szöveges javaslatok szintéziseként jött létre az alábbi dokumentum.

A Makovecz Imre életműve alapján áttekintett és megfogalmazott településfejlesztési-épülettervezési modell gyakorlatba történő átültetése érdekében készült **szakpolitikai ajánlás** olyan-tervezési folyamatot és módszertant vázol fel, amely segítségével végigkövethető a közösséget építő településfejlesztés, és ennek eszközeként a településrendezés és az épülettervezés folyamata. Az ajánlás tartalmazza a modell lényegének leírását, amelyet Makovecz Imre valamint követői és munkatársai idézetei tesznek jól értelmezhetővé, színessé, illetve rendszerezi, részletezi és indokolja azokat a lépéseket, amelyek a modell alapján történő tervezés sikeres végrehajtásához szükségesek.

A Makovecz Imre életműve alapján megfogalmazott településfejlesztési-épülettervezési modell a helyi önkormányzatok, valamint építész-, településtervező, tájépítész és közösségfejlesztő szakemberek számára egyaránt jól hasznosítható. Minden települési önkormányzat szíves figyelmébe ajánljuk.

*dr. Szaló Péter területrendezési, építésügyi és örökségvédelmi helyettes államtitkár,
Belügyminisztérium*

Bevezetés

Makovecz Imre (1935-2011) építész személye, építészeti alkotásai, közügyekben alkotott véleménye évtizedek óta megkerülhetetlenek a szakmai társadalom és a nagyközönség számára. Építészeti stílusának iskolateremtő hatása csak a legnagyobb mesterekéhez hasonlítható, közéleti kezdeményező szerepe pedig senkiéhez. A Kós Károly Egyesülés és a Magyar Művészeti Akadémia egyik alapítója. Hazánkban többek között Ybl Miklós-díjjal, Magyar Örökség-díjjal, Kossuth-díjjal, Corvin-lánccal és Szent István-díjjal tüntették ki. Magyar építész olyan mértékű és tartós nemzetközi érdeklődést még soha nem váltott ki, mint ő. A legrangosabb nemzetközi építészeti díjak birtokosa; a Francia Építészeti Akadémia Nagy Aranyéremmel tüntette ki. Ezen kívül a Nemzetközi Építészeti Akadémia tagja, az Amerikai Építészek Szövetségének, a Skót Építészsövetségnek és a Brit Építészsövetségnek tiszteletbeli tagja, a Dundee-i Egyetem díszdoktora.

Makovecz Imre – teljes jelentőségében csak az utókor által feldolgozható – életművéből ki kell emelnünk azokat az értékeket, amelyekkel hozzájárult a magyar társadalom építéséhez. Tevékenységének hatása az egész országot átfogta, és túlnyúlt az országhatárokon. Erdélyi és felvidéki szervező- és tervező munkájával a kisebbségben élő magyar közösségeket erősítette, segítette. A rendszerváltozás előtti évtizedben a faluházakat építő mozgalomban való részvételével egyik kezdeményezője volt a kistelepülések fennmaradását, a helyi civil társadalom és közösség újjászületését szolgáló közösségfejlesztő munkának, amit települési főépítési hálózat kiépítésével kívánt támogatni.

Az emlékezősekből olyan ember képe rajzolódik ki, aki a helyzet mély megismerésén alapuló bátorsággal vetette bele magát az alkotásai révén létrejövő drámai folyamatokba, hogy a művészet legősibb, legszentebb hivatását betöltve a katarzissal gyógyítani legyen képes. Vallotta, hogy környezetünk legfőbb tartalma a többi ember, és feladatunk az életben azokhoz kötődik, akikkel együtt, egy időben adatik élnünk. Gazdag életműve megőrzésre és mintául állításra méltó.

A Makovecz Imre életművének gondozásával kapcsolatos intézkedésekről szóló 1724/2013. (X. 11.) kormányhatározat 4. pontja felhívja a belügyminisztert, hogy „*az emberi erőforrások miniszterével együttműködve tekintse át Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljét és annak alapján bővítse a főépítészek továbbképzési programját, ösztönözze az építész, tájépítész és közművelődési szakemberképzés e tartalommal való bővítését, továbbá készítsen szakpolitikai ajánlást az önkormányzatok, önkormányzati szövetségek számára*”.

A kormányhatározat 1. pontja értelmében az emberi erőforrások minisztere és a belügyminiszter a Magyar Művészeti Akadémiával és a Makovecz Imre Alapítvánnyal együttműködve gondoskodik többek között Makovecz Imre sokrétű életműve monografikus feldolgozásának kiadásáról. E szakpolitikai ajánlás ezért az életműnek csak egy kis szeletét tekinti át: „**az építés drámáját**”, azt a **helyi társadalomteremtő folyamatot, amely révén belülről újul meg a közösség és fejlődik a település**, megteremtve ezzel egy „értelmesebb és méltóságosabb élet” (Gerle János: Beszélgetés Makovecz Imrével (1991. július 10) (in: Országépítő 1991. 03.) lehetőségét.

Makovecz Imre – ahogyan azt tanítványai, követői hangsúlyozzák – az **építést** drámaként, olyan hosszan tartó folyamatként írja le, amelyben az építés és az azt megelőző **tervezés** során a döntéshozók, a helyi lakosság és a szakértők együtt keresik az adott feladat optimális **megoldását**. A párbeszéd, az egyeztetések időszakában egymást befolyásolják, sőt alakítják. Makovecz Imre a küzdelmes viták során felismerte, hogy **mindenkit a saját szakértelmében kell bevonni a folyamatba**, és arra is rájött, hogy a települési megújító-tervező munkában a bevonás, a részvétel segítése sajátos hozzáértést igénylő, összetett tevékenység, amelyhez a legtöbbször szükség van külső közösségi szakemberekre.

„... vitathatatlan megalapozó szerepe és hozzájárulása volt abban, hogy Magyarországon az építészetről való szerves gondolkodás mellett a társadalomról való szerves gondolkodás újra fontossá és gyakorlattá vált. S hogy ez a két terület találkozott. Ily módon munkásságában egyszerre volt jelen az organikusság és a legtágabban értelmezett korszerűség: ahogy ma a democráciákban a közösségről, a településről, a részvételtől, méltóságról beszélünk. De a korszerűség másik – ma különösen sokat emlegetett – fontos elemének, a szakmaköziségnek, a különféle tudások együttélésének és együttműködésének a jelentősége is kiemelkedő fontosságú ebben az életműben.” (Péterfi Ferenc: Építészetről és társadalomról való szerves gondolkodás – elhangzott a Makovecz Imre halálának egyéves évfordulóján tartott emlékestén)

Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modellje

Makovecz Imre tervezői, főépítési gyakorlatában az építészetről való szerves gondolkodás mellett a társadalomról való szerves gondolkodás elválaszthatatlan egységet alkotott, de ugyanígy nem volt elválasztható a településfejlesztés és az épülettervezés sem egymástól, hiszen a település és benne az épület az ember életét alapvetően meghatározó téralakítás eredménye. Mindkettő része az építészeti kultúrának. Mindennél fontosabbnak tartotta azonban azt a folyamatot, amely révén mindezek létrejönnek:

„Az építés lényege – gondoltam én – nem az anyag, az erő, a szerkezet, a stílus, hanem a dráma maga, és ez a gondolat meggyőződésemmé vált. Mindent megtettem, amit csak tudtam, hogy helyi anyagokból, olcsón, a közösség céljainak és szépre épüljön a ház. Kell a történelmi, geológiai környezethez való kapcsolat, kell az anyag és kell az eszme, és a szépség is, de legfontosabb maga az építés drámája.” (Makovecz Imre: Dráma (részlet) 1985)

Makovecz Imre a '70-es évek közepétől Beke Pállal, Varga A. Tamással és más kulturális, művelődési, közösségfejlesztő szakemberekkel, majd később a mesteriskolájában részt vevő fiatal építészekkel járta az országot. A művelődési otthonok társadalmi, építészeti, környezeti beágyazottságát kutatva és megteremtve indult el egy nagyon korszerű gondolkodási, eszmélési folyamat: hogyan igazítható a tervezés során a megrendelő által elhatározott szándék szerint kért, sok szempontból már meghatározott feltételekkel építendő új kultúrház a feltételezett szükségletekhez, hogyan tud majd az épület a helyi közösség szolgálatára, javára épülni és működni.

„A faluház szóösszetételt Varga Tamás és Makovecz Imre együtt találták ki, amely nemcsak a hiányzó közösségi élet megnyilvánulásának helyszínét jelentette, hanem valamennyi olyan, a helybéli viszonyokra jellemző hiány pótlásának lehetőségét is, amelyeket a közösségi tér megépítése által véltünk megoldani.” (Beke Pál: Méltóságkereső Önéletrajz és szakmatörténet (EditioPlurilinguaShark Print Kiadó,Kaposvár – VEL, Budapest, 2001). <http://www.scribd.com/doc/75661276/Beke-Pal-Meltosagkeres%C5%91>)

„Itt az volt a cél, hogy a művelődési otthonok addigi sematikus alaprajza helyett új, a befogadott közönség helyett az alkotó közösséget középpontba helyező intézményeket törekedtek a helyi lakossággal együtt felépíteni. Így aztán mindazon funkció helyet kapott a házban, amire ott éppen igény volt. Mint pl. bolt, kávézó, posta, panzió, öregek otthona, irodák, szolgáltatások. Azaz valódi közösségi házak épültek ilyen módon Zalaszentlászlón, Nagykapornokon, Dióskálon, Nézsán, Somogysámsonban, Kakasdon, Jászkiséren és sok más helyütt szerte az országban, ahol csak elszánt falusi előljárók és közösségek vállalták az együttműködést.” (Balázi Károly: Beke Pál - Egy népművelő emlékezete – Forrás: [Zempléni Múza](#))

Makovecz Imre közösségekre építő gondolkodása a tervezői munka folyamata mellett a megvalósult épületekben is tetten érhető. Zalaszentlászló faluházának a '80-as évek derekán tervezett térkialakítása mind a mai napig mintaszerű, és abban is tanulságos, hogy az intézményi tevékenységek nagyobb részét nem zárja külön-külön helyiségbe. Hogy időnként

áthallás van az egyik asztalsortól a másikra? Hogy néha próba folyik a nagyterem padlóján? Hogy a klubszobába behallatszik a táncpróbák csizmadobogása? Nem természetes ez egy mindenkit szolgáló művelődési otthon esetében? Étteremben, kávéházban sem zavaró, ha különféle emberek, társaságok egyidejűleg beszélgetnek, esznek, isznak! Ha ott elfogadható, miért kívánnánk a művelődés terében templomi csendet? Lehetnek persze olyan foglalatosságok, amelyek műhelyt, szakköri szobát kívánnak, és persze lehetnek olyan alkalmak, amikor csendet kell biztosítani. Elvárható az is, hogy egy zenekar akkor próbáljon, amikor a lehető legkevesebben vannak az épületben, de ezen kívül szinte minden csak kellő tolerancia kérdése. (Beke Pál: Közös tető az együttlét felett (In: IKSZT Módszertani kézikönyv, HROD, Szerk.: Beke Márton és Ditzendy Károly Arisztid) p. 65-66. szövege felhasználásával)

Néhány év után megfordult a tervezés, gondolkodás iránya, és az került a napirendre, hogy kulturális szempontból egyáltalán mire van szüksége a településnek, egy adott szomszédságnak. A szükségletek közül melyek igényelnek épületet, s mi az, ami épületen kívül, de a településen belül valamilyen formában szükséges ahhoz, hogy a közösség az otthonának érezze a helyet, javuljon a közérzete és megerősödjön a részvétele. Miután ezt sikerült végiggondolni, ha erre valami **helyi szintű párbeszéd kialakult, csak akkor és azután merült fel a kérdés, hogy ezeket a szükségleteket milyen épület, mesterségesen létrehozott tér tudja a legjobban szolgálni.**

Ám ebben a táguló fókuszú folyamatban megjelent egy még szélesebb perspektíva: hogyan működik a városrész vagy falu közössége. **Hogyan szerveződik vagy hogyan szerveződhetne a település és annak társadalmi, gazdasági élete?** Milyen funkciók, milyen társadalmi viszonyok, milyen helyi nyilvánosság kiépülése teremthető meg, és hogyan támogatható létrejöttük? Mit tehet ennek érdekében a közösségi szakember, a tájépítész, a településtervező, az építész? Mit tehet a helyi döntéshozó? **Ennek a sokkal tágabb horizontú fejlesztői-tervezői gondolkodásnak a részévé vált, hogy milyen épületek illeszkedhetnek egy a szükségletekre reflektáló rendszerbe, illetve, hogy milyen legyen egy működő település – szerkezetében, intézményeiben, épületeiben.**

A fent részletezett három lépcsőfokú gondolkodásnak volt még egy nagyon korszerű eleme: **hogyan vonható be, tehető aktívvá, a változtatás részesévé és felelőssé a helyi lakosság.** Ennek az adott helyen **milyen hagyományai, történelmi előzményei** kutathatók fel, a helyben élőknek milyen megfogalmazható vagy a felszín alatt rejtőzködő **szükségletei** vannak, milyen **közösségi hálózatok** működnek a nyilvánosságban és a mindennapi kapcsolati viszonyokban? Ezek hogyan lehetnek **a helyi élet, a helyi változás-megújulás erőforrásai, mozgatórugói?**

„Gyakran említette Imre az építés drámája kifejezést. A dráma jó kifejezése ennek a folyamatnak, s ha szereplői között tartjuk számon a megrendelőket, a tervezőket és az érintetteket: a helyi polgárokat – tehát a teljes helyi társadalmat, akkor természetes, hogy ezekben vannak drámai konfliktusok, egymásra találások, viták, összefogások; ebben benne van képletesen legalábbis a születés és a halál is. Az igazi nagy és közös alkotások a katarzist is tartalmazzák.”(Péterfi Ferenc: Építészetről és társadalomról való szerves gondolkodás (elhangzott Makovecz Imre halálának egyéves évfordulóján tartott emlékestén) Az idézetet megelőző bekezdések is ennek az írásnak az alapján készültek.)

Makovecz Imre és követői munkásságának eredményeként az ország számos helyén falvak, városrészek, intézmények alakultak át, újultak meg. Ezekbe **a fizikai átalakításokba többnyire „beleépült” a működtetés, fenntartás szemléleti és gyakorlati megváltoztatásának, megújításának potenciális lehetősége is.** A közösségfejlesztői munka eredményeként is sokfelé az országban valódi szükségletek kerültek feltárára, valódi belső erőforrások kerültek felszínre és **sokan megízlelték a helyi cselekvésekben való részvétel – konfliktusai mellett annak – valódi örömeit és tétjeit.** Elindultak és persze nem ritkán megrekedtek közösségi, részvételi folyamatok. Ezekben az utakban és küzdelmekben nem

alkalmi beavatkozásokról, egyedi aktusokról van szó, hanem **tartós folyamatokról**, amelyekben a közösségfejlesztés hozzájáruló szakma, és amelyekre a külvilág sokféle más jelensége is hatással van.

Beke Pál szavaival folytatva a gondolatsort: „*a mai időkét még nem remélve azt gondoltuk, hogy ha **szabadságot** nem is tudunk adni, de az ismeretből, a tájékozottságból, a tudásból, az együttműködés teremtette bátorságból szőtt **méltóságot** megteremthetjük az öngazgatásra lehetőséget adó **egyesületekkel**, a szociálisan elesetteket gyámolító **falugazda** ötletével, a helybéli **főépítészkedéssel**.*” (Beke Pál: szubjektív összefoglaló az utóbbi évtizedek közösség- és településfejlesztéséről – in: Országépítő 2000/1-2)

E méltóság megteremtéséhez járult hozzá több évtizednyi „homálybogarozással” Kemény Bertalan, aki az aprófalvak életben maradása, élhetővé tétele érdekében helyben keresve a megoldást létrehozta a rendszerváltás egyik legsikeresebb intézményét, a **falugondnoki** később a **tanyagondnoki hálózatot**. Településtervezőként dolgozva fogalmazta meg híres mondását: „**nem csak népességmegtartó képességre van szükség, hanem képességmegtartó népességre**”. A bezárt posta, gyógyszerár, bolt, mozi helyettesítésére találta ki a falugondnokot, azt a falugyűlés által választott személyt, aki kisbusszal beviszi a beteget a városba, elviszi a postára a levelet, kiváltja a gyógyszert, kihordja az ebédet az öregeknek, ráköszön a magukra maradottakra. De belefér időnként egy színházlátogatás, focimeccs a szomszéd faluban. Hogy még mi fér bele? Ami kell. Szigorúan vigyázott arra, hogy a falugondnoki rendszer ne legyen túlszabályozott, hogy a falugondnok feladatkörét a közösség saját igényei szerint alakíthassa. Ez a szabad mozgástér tette sokszínűvé a rendszert. Ma több száz helyen, kis és aprófalvakban, tanyavilágban működnek falugondnokok immár a szociálpolitika elfogadott részeként, ezrek számára jelentve a világot, a tisztas élet lehetőségét.

Makovecz Imre településfejlesztés-épülettervezési módszerének a fentiekben összefoglalt közösségfejlesztési folyamata az itt következő elvi alapvetések talaján, azokkal együtt vált teljessé, működőképes modellé.

A szerves építészetről

Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljéről nem beszélhetünk anélkül, hogy ne idéznénk szavait a szerves építészetéről, amely „*az emberhez, a helyhez, a tájhoz, a hazához, Európához, a Földhöz kötött épületeket jelent*” és arról a „*különös népművészeti képi nyelvről*”, a „*jövő nyelvéről*”, amely „*egy olyan korábbi magas kultúráról hoz hírt, amely még a világot egységben látta, képletesen szólva a földet és az eget*”. Véleménye szerint a népművészet jeleinek megértése és tartalma a szerves építészet tiszta forrása.

„*a szerves építészet... megkísérel egy tisztán emberi, egy természetesen emberi, történelmi tudatból kiindulni... Ebben a szerves építészeti gondolkodásban a nemzeti identitásból, az ősi történelemből, valamint egy optimista jövőképből indulunk ki... A hagyományt tehát úgy lehet a szerves építészetbe beleépíteni, hogy egy rendkívüli mélységű népművészeti emlékezés anyagát kell szervesíteni, megjeleníteni a huszadik század végén... Ha valamit kell tenni a huszadik században, akkor az éppen az emlékezet újfajta felélesztése, abszolút pontos feltámasztása.*” (Makovecz Imre: A szerves építészet (in: JAK füzetek 38. A helyi cselekvés, Magvető Könyvkiadó Budapest, 1988.) p 199)

Népművészet – népi építészet – a falusi lakóház

Makovecz Imre szerves építészetében jelen van a népművészet, felfedezhetők benne a népi építészet jegyei, arányai, de alkotásai nem azok másolatai, hanem jelentésük, szellemiségük átértelmezése:

„A népművészettel azért foglalkozom, benne olyan szellemiséget keresek, mely ma újra aktuális, ... A jeleket keresem a népművészetben, a jeleknek valami rendszerét, mely fogódzót adhat felfogásomhoz.” (Frank János: Makovecz Imre – Corvina, Budapest, 1980.)

A falusi lakóház alaptípusának megformálásában két alapvető gondolat emelhető ki: a hagyománykövetés és a közösségi tér fontossága:

„Szerintem a régi háromosztatú parasztház a lehetséges megoldás, amelyik nem véletlenül alakult ki, mert van középen egy nagy pitvarral ellátott lakókonyha. Tehát a ház kellős közepén van egy olyan tér, ahol főznek, ahol az anya tartózkodik, és ahol még van egy fekvőhely is... Ez az a kompromisszumokból kialakult alaprajzi rendszer, amely **tartalmaz egy időtlen, természetes hagyományt**. Ám ezt nem esztétikai szempontból fogom fel, hanem a mindenkori szükségletek szubsztrátumaként. Ez a népművészet... Nem egy szűk előszobát tervezünk tehát, hanem egy **nagy lakóelőteret, ahol az egész család össze tud jönni. Ami meleg, amiben sok a fény, s innen nyílnak a helyiségek**. (Makovecz Imre: A szerves építészet – in: JAK füzetek 38. A helyi cselekvés, Magvető Könyvkiadó Budapest, 1988.)

Falusi lakóházak tervezése, építése kapcsán olyan gondolatokat is megfogalmaz, amelyek a helyi erőforrásokra alapozva a gazdaság fellendülését is szolgálják: „Az anyagokat nem messziről hozzák, mert akkor olcsóbb, nem olyan anyagokat, amilyeneket gyárban csináltak, hanem lehetőség szerint olyat, amit a környéken szereztek. Ennek az építészetnek természetes (így) velejárója, hogy **a környezet anyagaiból építkeznek. Fizikailag és társadalmilag is így jön létre.**” (Makovecz Imre: A szerves építészet (in: JAK füzetek 38. A helyi cselekvés, Magvető Könyvkiadó Budapest, 1988.) p 200-201)

Helyes arány és hatékony eszközválasztás

Makovecz Imre településfejlesztési gyakorlatában **törekedett a helynek, helyzetnek, az adott közösségnek megfelelő cselekvési formák kialakítására**, tehát arra, amit szeretniük kellene, ahelyett, amit pillanatnyilag szerettek volna. Olyan beavatkozási területeket térképezett fel közösségfejlesztő kollégáival, amelyek célirányosan, a legnagyobb hatékonysággal működnek és sugároznak ki a települési közösség felé, felébresztve és felértékelve helyi identitásukat. Míg a közösségfejlesztő szakemberek a működőképes közösségfenntartó civil szervezetek, a vezetésre, példaadásra képes emberek felkutatásán, a településfejlesztés programjának kidolgozásába való bevonásán dolgoztak, Makovecz Imre azokat a beavatkozási pontokat vette számba, amelyek megalapozzák a település újjáélesztését. Ezek a pontok általában épületek, de több esetben szinte csak jelek – keresztek, életfák, emlékművek, terek – voltak, amelyek kisugárzásukkal, a bennük megjelenő történeti folyamatosság és közösségi cselekvés révén, tudat alatt működő impulzusaikkal hatottak környezetükre. Makovecz Imre szándéka a településfejlesztéshez szorosan kapcsolódó épülettervezéssel **a kultúra alapjait erősítő, annak közösségmegtartó erejét fokozó kézzel fogható példák állítása** volt. A kultúrán – tágan értelmezve – a „hétköznapi” életünket meghatározó szokásokat, cselekvési módokat (beszédkultúra, viselkedéskultúra), közösségi kapcsolatokat, valamint a helyhez, a közösséghez kötődő hagyományok értékeit megőrző állandó újraformálását értette. **Makovecz Imre e kultúra létrehozását egy az egész országot lefedő főépítési hálózat útján tartotta lehetségesnek.**

A **helyes arány megtalálása** összefügg a cselekvési programmal, amelyet minden esetben a közösségfejlesztőkkel és az érintett közösségekkel együtt alakított ki. Ebben a folyamatban a lehető legtágabb értelemben vett építés egyfajta tárgyiasult akarat kifejezése, amely mögött a közösségépítés folyamata is áll. A cselekvési program minden esetben a hely és a közösség adottságaira szabott: másfajta beavatkozás szükséges egy kisvárosban és más egy kistélepülésen, más a különböző történeti múlttal vagy társadalmi háttérrel rendelkező helyeken.

A főépítész szerepe

Makovecz Imre számos településen volt főépítész, köztük Bakonyszentkirályon, Bakonyoszlopon, Csesznekén és Pakson. Fontosnak tartotta, hogy alaposan megismerje a települések múltját és jelenét, fizikai valóságát a benne élő emberekkel, azok gondolataival, életével együtt.

„Módomban állt minden épülettel személyesen foglalkozni. Régi és új épületekkel, a kerítéstől az ólig mindennel. Ott én szolgáltatásképpen megpróbáltam segíteni az embereken.”(Makovecz Imre: A szerves építészet (in: JAK füzetek 38. A helyi cselekvés, Magvető Könyvkiadó Budapest, 1988.)

Főépítészeti tevékenysége kapcsán az alábbi gondolatokat fogalmazta meg erről a hivatásról, amely számára a gazdaszemlélettel járó felelősségvállalást és számonkérhetőséget, a példamutatást, a személyes ismeretségen alapuló építés és közösségépítés együttes vállalását jelentette a helyi identitás felélesztése és ezzel a – szerep és így jövő nélkülivé vált – település harmonikus fejlődése érdekében:

*„... ha valaki elmegy valahova főépítésznek, akkor nem az a feladata, hogy majd ő megmondja, hogy milyen a szép ház, meg hogyan kell a régi házaknak a homlokzataira visszatenni a díszeket, meg hogy hogyan kell szép közvilágítást csinálni..., hanem az, hogy hogyan lehet elkezdni egy olyan életet egy településen, amely majd **ki fogja termelni és magával hozza természetes hozadékát: egy értelmesebb és méltóságosabb életet.** Tehát a főépítésznek nem elsősorban az a feladata, hogy megmondja, mi a szép ház és ezért vitatkozzon nála képzetlenebb vagy tájékozatlanabb emberekkel, hanem hogy olyan **döntéshozó munkát végezzen** a településeken a polgármesteri hivatalok mellett vagy azokon belül, ami lehetővé teszi azt, hogy **az emberek a bennük szunnyadó vágnak megfelelően magasabb rendű életet tudjanak élni.***

*Tehát ha a főépítésznek örömet okoz az, hogy a jelenlegi állapotot, mondjuk például a szemszállítás állapotát megváltoztatja, ha el tudja érni, hogy szétválogassák a szemetet és a megfelelő helyre vigyék holnapról vagy holnaputánról kezdve, vagy például hogy a járdákat kiépíti, hogy az emberek ne a sárban botladozzanak, hogy ha kiépít egy olyan rendszert, ami lehetőséget biztosít arra, hogy a falu fejlődni tudjon... Ha a főépítész ráhajtana, ... hogy olyan megegyezéseket erőltessen ki, amelyekben a községek fejlesztési lehetőségei, sőt közhasznú földterületei, föltszabaduljanak, ha ezt eléri, akkor a községekben elkezdődik egy **közös gazdasági gondolkodás**, mert ugye a falusi legelő fogalma, a falusi erdő fogalma, a falusi tartalékterületek fogalma, az azokkal való gazdálkodás, azoknak a bevételi lehetőségei, azok mind lassan kifejleszthetnek egy **koherens közösségi gondolkodást, de csak érdekek mentén.** Ha egy főépítésznek ez a szenvedélye, hogy ebben támogasson egy községet, és **segít a közösség megválasztott vezetőinek**, hogy gondolkozzanak vele azonos módon, hogy **megalapozhassák egy település közösségi fejlődésének lehetőségeit**, tehát két oldalról, az **egyéni érdekek mentén és a közösségi érdekek mentén kialakul egy szellemiség, egy csoportlélek vagy csoportszellem, amely nélkül lehetetlen a község sajátos koherenciáját létrehozni...***

Természetesen ehhez, amit én elmondtam, ehhez egyrészt mindazoknak a szabályozóknak az ismerete szükséges, amelyek mindeddig szabályozták ezeket a területeket. Tehát az általános irányítással kapcsolatos tennivalókat, a részletes rendezési terveket, stb, mindazt, ami a településfejlesztéssel vagy a területrendezéssel kapcsolatos ismeret, azt el kell sajátítani. Ezen kívül olyan általános szellemi ismereteknek is birtokában kell lennie, amiket valakitől meg kell tanulnia. Valakitől, aki tudja, hogy miért szükséges a szemetet összegyűjteni, miért szükséges a temetőket rendbe hozni és átalakítani...

***Meg kell ismernie például a felvállalt településen a régi tulajdonviszonyokat:** hol volt a közös legelő, hol volt a vásártér, stb. Nem azért, hogy azt most nosztalgikus alapon visszaállítsa, mert nem is lehet visszaállítani, mert közben minden megváltozott. De ahhoz*

szükséges, hogy megismerje, **hogyan alakult ki szervesen egy település, a mindenkori érdekek és indokok, a régi konstrukció összetevői hogyan is hozták létre a települést, mint egy organizmust.** Ezt meg azért kell megismernie, hogy ennek analógiájára **képes legyen egy új rendszerben a településalkotó összefüggéseket látni, amelyeket egyébként képtelen volna, nem lenne áttekintése.**”(Gerle János: Beszélgetés Makovecz Imrével (1991. július 10) in: Országépítő 1991. 03.)

Makovecz Imre és a Kós Károly Egyesülés építészei vállalták a gazda szerepet, a személyes példamutatást, a sokrétű és felelősségteljes főépítési szolgálatot. Meggyőződésük, hogy a korábban szerep nélkülivé vált településeket feléleszteni csak az ország összes településére kiterjedő főépítési hálózaton keresztül lehet.

A komplex és következetes szerves gondolkodásmód településfejlesztési, településrendezési és építészeti vonatkozásának összefoglalásaképpen álljon itt a karancslapujtói „palóc falu” példája.

Településtervezés – a karancslapujtói „palóc falu”

Makovecz Imre a település- és közösségfejlesztésről valamint a szerves építészetről vallott nézeteihez hűen végezte településtervezői tevékenységét. Így ír erről a szerves építészetéről szóló tanulmányában:

Karancslapujtó – itt már egy magasabb színvonalú társadalmi regenerálódási folyamatot is végiggondoltak... Ezért ezt társadalmilag – a dramaturgia szempontjából – érettebb vállalkozásnak tartom.

Először is a telepítés a legfontosabb. ... találtunk egy olyan területet, a mocsár feletti részt, közvetlenül a jelenlegi falu mellett, amely építésre alkalmas terület. Napos, szélvédett, kagylószerű gyönyörű területről van szó, amelynek a szegélyén egy régi erdei út is megy, a faluból egyenesen ide. Mi erre a területre adtunk aztán egy beépítési tervet. Tehát a telep, amit építettünk, az nem telep, hanem **a falu egyenes folytatása.** Továbbá ezen a telepen úgy helyeztünk el egy élelmiszer-áruházat és egy közösségi házat, még hozzá a két póluson, hogy az élelmiszerüzlet ne csak ezt az új falurészt lássa el, hanem az eddigi falunak azt a felét is, ahol ilyen üzlet nincs. A kettő között ez is egy **kapocs**... A cél az, hogy megpróbálunk minden tekintetben **szervesülni a faluhoz.** A másik kérdés az, hogy milyen legyen egy porta, s ezek a porták egymáshoz hogyan viszonyuljanak. E munka során meg kell oldani a mezőgazdasági életvitel mai gondjait... Az esetek nem elhanyagolható részében **egy porta ma újra gazdasági egység.**

Amikor a tervező megpróbál egy új falurészt tervezni, akkor szembenéz egy progresszívnek nevezhető gazdasági folyamattal, s szemben áll, egy retrográd kispolgári idillel, amely az emberekben igényként jelenik meg.

Ami pedig az **épület formáját, anyagát jelenti, visszanyúltunk a palóc hagyományokhoz...** A Malonyai-féle gyűjtésben... olyan tizenkilencedig századi vakolatmintákat találtam... ezek a minták térbeli tárgyak leképezése síkban. Egy ilyen mintát kiemeltem, s visszacsináltam térbelivé.

Ezekben a házakban a valamikori vakolatminta megjelent faszerkezetek formájában, amelyekből modelleket csináltunk, és be is mutattuk az embereknek... így próbáltam meg a népművészeti minták emlékezetével eljutni egy olyan univerzális hagyományanyaghoz, gondolkodásmódhoz, amit, ha összehasonlítok a háromosztatú alaprajzzal, és **a palóc hagyományt összeszerkesztem ezzel a háromosztatú struktúrával, akkor ebből létre kell jönnie egy olyan épületnek, amelyik a huszadik század végén a szerves építészet példáját adja.**

„A hagyományt tehát úgy lehet a szerves építészetbe beleépíteni, hogy egy rendkívüli mélységű népművészeti emlékezés anyagát kell szervesíteni, megjeleníteni a huszadik század végén.”

Ha valamit kell tenni a huszadik században, akkor az éppen az emlékezet újfajta felélesztése, abszolút pontos feltámasztása. Ez a dolog egyik oldala, a másik viszont az, hogy el kell jutni a tények világáig. ...egy, a tényeket meglátó, imaginatív gondolkodásra van szükség. Ez a palóc faluterv ennek a két tényezőnek az együttes megvalósulása óhajt lenni. Az ilyen házakkal, az eddigi tapasztalataim szerint, az emberek rendkívül elégedettek.

... aki egy bizonyos helyen él, annak a helynek és saját maga történetének megfelelő körülményeket kell tudni teremteni. (Makovecz Imre: A szerves építészet – in: JAK füzetek 38. A helyi cselekvés, Magvető Könyvkiadó Budapest, 1988.)

Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljének alkalmazása a XXI. században

(Szakpolitikai ajánlás önkormányzatok, önkormányzati szövetségek számára)

A '70-es évek óta különösen, de a '90-es évek óta is sokat változott a településfejlesztés és a településrendezés jogi környezete, szabályozása, gyakorlatát tekintve azonban összefoglalhatók olyan általános elvek, amelyek Makovecz Imre falvakban, illetve kisebb városok egy-egy településrészén kifejtett munkásságának eredményét is magukban foglalják. Ez az ajánlás a sok éven át végzett településfejlesztői és építészeti tevékenység során kikristályosodott modell továbbélését szolgálja, és annak mai alkalmazására tesz javaslatot.

Amikor egy település önkormányzata a helyi közösségi érdekek érvényre juttatása céljából településfejlesztési döntést hoz, a település természeti, táji adottságaira, gazdasági, szociális-egészségügyi és pénzügyi szempontjaira alapozva meghatározza a település fejlődésének alapvető lehetőségeit és irányait.

A településfejlesztés és a településrendezés olyan önkormányzati feladat, amelynek célja a lakosság életminőségének és a település életképességének javítása érdekében a jó minőségű épített és természeti környezet kialakítása, a közérdek érvényesítése az országos, a térségi, a települési és a jogos magánérdekek összhangjának biztosításával, a természeti, táji és építészeti értékek gyarapítása és védelme, valamint az erőforrások kíméletes és környezetbarát hasznosításának elősegítése.

A szerves településfejlesztés egyszerre védi és hasznosítja a kulturális és természeti örökséget úgy, hogy a kor igényeinek megfelelően képes megőrizni, újraéleszteni és megerősíteni a hagyományait, természeti erőforrásait. A települést nem önmagában, hanem nyílt rendszerként, élő organizmusként kezeli, amely folyamatosan alakul, alkalmazkodik környezetéhez, térségével együttműködik. A szerves településfejlesztés képes megtalálni, és korszerűen alkalmazni azokat a hagyományos gazdálkodási, tájhasználati módokat, amelyek mozgósítani, hasznosítani tudják a külső és a helyi erőforrásokat. A településrendezési eszközöknek e szerves fejlődést kell erősíteniük úgy, hogy a település szerkezete ezt a szerves működést szolgálja, az egyes szabályozott elemek pedig élő módon illeszkedjenek az örökölt rendszerbe. Akkor beszélhetünk szerves településfejlesztésről, ha folyamatos, valós párbeszéd van a döntéshozók, a szakemberek és a lakosok között. Ez biztosítja a felgyűlt tapasztalatok és a keletkezett igények harmonizálását.

Településfejlesztés a helyi társadalom bevonásával

A településfejlesztés és a településrendezés során **a település területének felhasználására vonatkozó elhatározásokat a közérdeknek megfelelően, ugyanakkor a jogos magánérdekekre tekintettel kell meghozni.** Az ilyen közérdekű intézkedéseket, döntéseket megelőzően, de azok végrehajtása során is **biztosítani kell a nyilvánosságot és a közösségi ellenőrzés lehetőségét.** Gondoskodni kell az érdekeltek megfelelő tájékoztatásáról, és lehetőséget kell adni nekik a véleménynyilvánításra és javaslattevésre.

Ez az ajánlás legfőképpen arról szól, hogy miként lehet a fejlesztéseket **a lakossággal együtt**, közösen meghatározni és ezáltal elérni a település ideális állapotát, hogy milyen az a sajátos feladatmegosztás, amely révén az önkormányzat a település egészéért való felelőssége tudatában viselt központi szerepe mellett szerephez jutnak a helyi közösség legkülönbözőbb érdekcsoportjai is, és **miként lehet a helyi társadalom szerepvállalása felhajtó erő, a helyi cselekvés motorja és egyben kontrollja is.**

A településfejlesztés és -rendezés során az önkormányzat által megalkotott településfejlesztési koncepció és integrált településfejlesztési stratégia arra a kérdésre felel, hogy **mit és mikor**, a településszerkezeti terv és a helyi építési szabályzat pedig arra, hogy **hol és hogyan**. **Az első két kérdésre adott jól megalapozott, felelős válasz nélkül nem adható jó válasz a második kettőre sem.** Ha a településfejlesztési koncepció csak formálisan, és azért készül, hogy el lehessen készíteni a településrendezési eszközöket, akkor nem lesz a településnek a fejlesztési szándékokat hosszú éveken keresztül jól szolgáló helyi építési szabályzata. Az önkormányzat gyakran fog szembesülni azzal a problémával, hogy egy-egy jelentősebb fejlesztés megvalósításához módosítani kell a nemrég elfogadott településszerkezeti tervet, helyi építési szabályzatot.

Tehát ahhoz, hogy a képviselőtestület a közérdeket jól szolgálva (és nem a beruházói érdeket vakon kiszolgálva) tudjon válaszolni a mit, mikor, hol és hogyan kérdésre, rendkívül fontos az érdekeltek bevonása a kezdetektől, már az épített környezetről való gondolkodást megelőzően. A szükséges erőforrások közül így az első a megfelelő mennyiségű idő.

Minden fejlődni kívánó településnek rendelkeznie kell olyan rögzített, minden érdekelt által megismerhető, belátható időre szóló tervvel, amelyből a konkrét fejlesztési lépések, cselekvési programok levezethetők. Ez a **településfejlesztési koncepció**, amely a múlt és a jelen helyzet feltárásán nyugvó **jövőkép**et fogalmaz meg, és ennek alapján **célokat** tűz ki. A koncepció kibontása az integrált településfejlesztési stratégiában valósul meg, kidolgozásában a helyi társadalomnak (lakosoknak, civil szervezeteknek, szakembereknek, intézményeknek, gazdasági szereplőknek) hangsúlyos szerepet kell kapnia. A széleskörű és aktív részvétel lehet annak a biztosítója, hogy a fejlesztési beruházások a település kiegyenlített fejlődését, a valós igények kielégítését, a helyi közösség erősítését, az erőforrások optimális hasznosítását szolgálják.

Ha településfejlesztésről beszélünk, tudnunk kell, **hogy a múlt mely állapotához keresünk folytonosságot**, minek a felelevenítése hordoz jövőt, a jelen körülményekből mi az, amit elvetünk, és mi az, amit tudomásul kell vennünk. Tudnunk kell, hogy fejlesztési óhajunk milyen érzékelhető tendenciára reagál, azaz mire „rímel” tágabb környezetében: a járásban, a megyében, az országban. Ismernünk kell a település helyét, szerepét saját környékén.

A múlt megismerése

Ha egy településsel behatóan kívánunk foglalkozni, először annak **történetére kell visszatekinteni**. Ehhez természetesen rendelkezésünkre állnak írásos források, a kollektív emlékezet lenyomatai, de nagy jelentőségük van a szóbeli forrásoknak: **a helybeliek emlékeztetere támaszkodó elbeszélőknek**. Az ilyen tájékozódás jó alkalom arra, hogy a „fejlesztők” – akik lehetnek a település képviselői, a helyi város- vagy faluvédő egyesület tagjai, közösségfejlesztő szakemberek vagy éppen a tervezők – kapcsolatot építsenek az érdekeltekkel, és részvételükre számítva bevonják őket a fejlesztési folyamatokba. **A realitásokra figyelő fejlesztési célok megfogalmazásának kiindulópontja csakis az a tudás lehet, amelyet a település helyzetéről annak lakóitól szereztünk.** A helybeliek egyéni vagy családi kikérdezése jó támpontot adhat a tervezési csomópontok megtalálásához.

Közösségi tervezés

A **közösségi tervezés** olyan módszer, amely egyszerre irányul a település előtt álló célok, feladatok megfogalmazására és az azokat megvalósítani képes közösségek létrehozására. Ennek a folyamatnak elengedhetetlen feltétele a kölcsönös bizalmat megalapozó személyes **kommunikáció** és ennek **nyilvános formái**. A személyes részvétel, a minél szélesebb körű együttműködés elindítása érdekében egyrészt fel kell keresni a település kiemelkedő személyiségeit, hangadóit, másrészt meg kell szólítani minden olyan intézményt és közösséget, amely már eddig is mutatott valamilyen együttműködést, és gyakorlatot szerzett a közösségi munkában. **Első lépés a múlt, a jelen helyzet és a vágyak megismerése, feltárása** a fent említettek szerint. Ezután indulhat meg a település jövőjéről szóló **nyilvános beszélgetéssorozat**, amelynek célja az, hogy a jelenlévők feltárják egymás előtt nézeteiket, vágyaikat, reményeiket, hogy nyilvánosságot kapjon minden kritika, vélemény, megfogalmazódjanak az álmok és szembesüljenek a valósággal, hogy e kettő összegéből kirajzolódjanak a szükséges és lehetséges lépések. Ezek azok a legfontosabb kérdések, amelyekről beszélve megindulhat egy szertegyűrűző folyamat, amelynek híre elterjedhet a településen, és további érdeklődőket vonzhat a későbbi beszélgetésekhez. Ezzel – ha nem is gyorsan, és nem hangos viták és konfliktusok nélkül, de – kitartással és a szándékok tiszteletben tartásával megalapozható egy eredményes és hosszú távú fejlesztési folyamat. A beszélgetések során megjelenik a kritika, a felelősök keresése, ekkor **tapintatra** van szükség, amely révén a kérdőre vont személyek további együttműködése biztosítható. Lényeges elem a **kreativitás**, a lehetséges megoldások, újdonságok keresésében mutatott bátorság. A racionalitásokra figyelők pedig hasznos gondolataikkal föltárhatják az akadályokat, amelyek számbavétele szintén eleme a jövőről folytatott beszélgetésnek. Fontos az egyeztetési fázisok előtt annak tisztázása, hogy milyen témákra terjed ki a beszélgetés. Ugyancsak elengedhetetlen a vélemények, javaslatok feldolgozása után a visszacsatolás, a mérlegelési szempontok és a döntések indoklása.

A beszélgetések célja kettős: együttműködésre kész emberek csoportjainak kialakítása és a jövőkép, a cselekvési tervek megfogalmazása.

Jövőkép és cselekvési terv

Jövőképpel rendelkezni annyit tesz, mint tudatában lenni a kívánatos céloknak, annak az útnak, amely a vágyott életminőség felé vezet, birtokában lenni egy modellnek, amely a helyi társadalom belátható időn belül kívánt állapotát jellemzi. Belátható időn belül, mert az emberek boldogsága csak saját életükben értelmezhető még akkor is, ha egy adott lépést éppen az unokák érdekében kívánnak megtenni. **A jövőkép tehát a közösség tudatában munkáló közös akarat, közösségi célkitűzés csomag.**

A jövőkép rögzítését követően a célok megfogalmazása, **cselekvési tervek, akciók kidolgozása**, részletes kimunkálása majd **megvalósítása már hosszabb távra is tennivalót ad a helybeliek egyes csoportjainak**. E csoportok elképzelései és az azok megvalósítása érdekében tett vállalásaik már beépíthetők a településfejlesztési koncepcióba, illetve az integrált településfejlesztési stratégiába. Így válik valamely terv a település egészének termékévé, és határozza meg nem csupán az önkormányzat, hanem a település, illetve a városrész (kerület, szomszédság) közösségeinek feladatait is. Így biztosítható, hogy a tervező az adott település lehetőségeire szabott tervet készítsen. Így jutunk el oda, hogy azt a tervet az értő nyilvánosság elé terjeszthetjük annak érdekében, hogy szembesítsük a már megismert szándékokkal.

Ha inspiráló, a megvalósítás lehetőségével kecsegtető beszélgetések zajlottak, akkor olyan **kisebb közösségek jöhetnek létre, amelyek egy-egy tennivaló elvégzéséért felelősséget vállalnak**, és ez esetben minden bizonnyal **kiemelkedik néhány olyan ember, aki szervezője, vezetője lehet e munkáknak**. Egy közösen vállalt kis feladat, akció is lehet

mindenkit megmozgató, hosszú időre szóló közösségi élmény, amely azt a célt is szolgálhatja, hogy a település fejlődéséért ne csupán az önkormányzat, hanem a helyben élő polgárok minél szélesebb köre érezze magát felelősnek.

A közvélemény szerepe

- A közösségi tervezés fontos funkciója a **kontroll**. Ez azt jelenti, hogy
- ha a helyi vezetés megismerkedett a közösség elgondolásaival, javaslataival, ha már tudja, hogy mit szeretnének az emberek, akkor tudja, hogy mivel kell megbízni a tervezőt, nem lesz kiszolgáltatottja sem gazdasági erőnek sem tervezői önkénynek;
 - a tervezőnek van kivel megvitatni a konkrét terveket, van kinek a tanácsát kérni, ha megakadt a munka, és nem kell a rutinba menekülve oda nem illő megoldásokat papírra vetnie;
 - kialakul az a fórum, az az értő közönség, amelynek be lehet mutatni egy szokatlan megoldást is, van hol kifejtetni annak előnyeit, van kit meggyőzni annak hasznosságáról;
 - a beszélgetések során megszülethet egy olyan csoport, amely képes meggyőzni a település lakóit valaminek a szükségességéről akkor is, ha az éppen drágának vagy első ránézésre furcsának mutatkozik.

Tehát **megszülethet a közvélemény**.

A **közösségi tervezés** mint módszer nem egyszeri alkalom, hanem **folyamat**, a **település közösséggé válásának kezdete** vagy az ebben az irányban megindult folyamatok megerősítése. Terméke nemcsak néhány újabb dokumentáció a polgármester irattárában, hanem **cselekvés**, újabb közösségi formák létrejötte, egyesületek, szolgálatok, vállalkozások születése, vagyis magának a településnek a gazdagodó élete.

Kitörési pont

A célok megfogalmazásakor a legszükségesebb fejlesztési feladatot, a **kitörési pontot** is meg kell határozni, amely szorosan kötődik az adottságokhoz, az ismert vagy még feltárandó erőforrásokhoz. Sikerétől több más pozitív folyamat elindulása várható. Bármely feladat elindítója lehet egy hosszú távú fejlesztési folyamatnak. A lakossággal, az érdekeltekkel közösen meghatározott kitörési pont mellett hozott döntés más ügyeket esetleg hosszú évekre háttérbe szorít. Ha nincs a helyzetet elfogadó **többségi türelem és megértés**, könnyen kedvét szegheti a vezetéssel megbízott személynek, testületnek.

Kitörési pont azonban csak ott található, ahol jó a levegő, iható a víz, járhatóak az utak... ahol a helyi társadalom folyamatos párbeszédet tart az önkormányzattal, ahol információhoz lehet jutni, ahol össze lehet jönni egy beszélgetésre: ahol fontos a másik ember, bárki és bármilyen legyen, ahol **a helyi ember a legfontosabb erőforrás**.

Kitörési pont csak ott található, ahol érték az emberi-hivatali rátermettség. Az a polgármester, aki a pályázati rendszerben és a kapcsolatok immár többszintű, akár nemzetközi építésében tájékozott, az a testület, amely békében van egymással, és amelyben az emberi viszonyok rendezettek, a jogkörök tisztázottak és elhatároltak, az az önkormányzat, amely a helybéli társadalmi kapcsolatokat keres, és munkájában azokra épít, hosszú távon éppen a településfejlesztés eredményeiben fog kiemelkedni a máshogyan munkálkodók közül. **A testületbéli megértés és tolerancia, a civil szervezetekkel való jó együttműködés nemcsak a véletlen dolga, hanem tudatos fejlesztő munka eredménye is.**

Makovecz Imre településfejlesztési-épülettervezési modelljéből a lehetséges kitörési pontok megfogalmazásához álljon itt egy hosszabb idézet, amely egyúttal jól összefoglalja azt is, hogy mi a településfejlesztés célja:

„... szükséges, hogy a magyar mezőgazdaság és a vidéki lakosság mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi struktúrája kialakuljon, szükséges, hogy ezek a települések

bekapcsolódjanak egy természetes regionális vagy országos hálózatba. Ezekhez azonban olyan **információs rendszer kiépítése szükséges**, amely egyrészt bátorítja az embereket, másrészt felvilágosítja őket arról, hogy a saját érdekeik mentén mi található. Tehát például, ha valaki málnát termel, akkor a művelődési házban szükséges, hogy egy olyan telefon és az ahhoz kapcsolt telefax és számítógép legyen, amelyek a málna értékesítési lehetőségeit percre pontosan közlik, és legyen ott olyan ember, aki ezt az információt képes átadni az érdekelteknek. Ugyanez vonatkozik a közlekedésre és a mindennapi tevékenységek minden területére. Ahhoz, hogy beinduljon az élet, egy olyan - bizonyos mértékig irányított - információrendszer kiépítése szükséges, amely jelenleg teljesen hiányzik az országból...

Abból kell kiindulni, hogy ezek az emberek, akik most élnek, ezek hogyan tudnának egy számukra **megnyugtatóbb, elviselhetőbb, ugyanakkor nagyobb kockázatokkal járó életvitel felé fordulni**. Tehát például, ott vannak az öreg gyümölcsösök valahol, mondjuk a Dunántúlon, és ott rohad meg a fákon a gyümölcs, mert nem fizetik meg, hogy összeszedjék, nincs, aki elvigye, nincs, aki feldolgozza... a konzervgyárak is csak **nagyban** tudnak gondolkodni, és **kicsiben** semmi nem működik.

... bizonyos **karaktert felmutató egyéni sorsokat építeni** hogyan lehet - ez nem könnyű feladat. Ez nagyon lassan és nagyon nehezen megoldható feladat. És talán ehhez tud hozzásegíteni, mondjuk, egy ilyen **fuluház**. Ha teljesíti azt a feladatot, amit én az előbb elmondtam, hogy olyan információs központként működik, amely naprakész tájékoztatást ad az embereknek az önálló cselekvéshez. A naprakész tájékoztatáson túl még az is rá tartozik, hogy mondjuk pünkösdi Bucsut szervez. "(Gerle János: Beszélgetés Makovecz Imrével (1991. július 10) – in: Országépítő 1991. 03.)

Kulturális, közösségi intézmények, szakemberek

A tervezési folyamatokban a szakemberek mellett meghatározó szerepet töltenek be a településen a kulturális intézmények. A közművelődési és közgyűteményi intézmények munkájuk során a közösségekre és azok szándékaira, igényeire és szükségleteire építenek, illetve kell építeniük és elsődlegesen azok létrejöttét, fejlesztését célozzák, illetve kell célozniuk. A művelődési házak, a közösségi (szín)terek, az alkotóházak, az öntevékeny és alkotó közösségeknek való cselekvési tér biztosításával és munkájuk szakmai támogatásával, a könyvtárak és a muzeális intézmények, helyismereti és helytörténeti gyűjtemények pedig a helyi szellemi, tárgyi, történelmi és művészeti örökség gyűjtésével, feltárásával és hozzáférhetővé tételével töltenek be nélkülözhetetlen szerepet a helyi közösségek társadalmi részvételre, közösségi tervezésre való felkészítésében.

Hiszen minden szerves településmegújítási folyamat csak a helyi közösség történelmének, történetének bázisán, abból táplálkozva, abból kiindulva lehet sikeres. Továbbá csak akkor, ha a helyi polgárok és közösségeik azon élménye, miszerint választott vezetőik és azok hivatala kikéri véleményüket az őket érintő és érdeklő ügyekről nem alkalmoszerű, hanem a település mindennapjainak meghatározó gyakorlata. A közösségi szemlélet társadalmi megalapozása és egy-egy közösségi tervezési folyamat eredményeinek fenntartása érdekében elengedhetetlennek tartjuk a kulturális intézmények bevonását, illetve azt, hogy ha azok fenntartója a település önkormányzata, akkor a fenti tevékenységek, folyamatok szorgalmazását, szakmai támogatását tegyék kulturális intézményeik feladatává.

A települési főépítész

A szakemberek közül kiemelkedő szerepet kap a polgármester fő támasza, tanácsadója a településfejlesztésben és -rendezésben: a települési főépítész. Nagyvárosainkban a feladat komplexitása miatt városrendezési gyakorlattal rendelkező, urbanista szemléletű főépítész alkalmazása indokolt, általánosságban azonban építészeti

gyakorlattal is rendelkező olyan főépítészre van szükség, aki jó érzékkel gondolkodik kisebb léptékben is.

A főépítész csak akkor lehet jó gazdája a településnek, csak akkor lesz képes tevékenységével hozzájárulni ahhoz, hogy a meglévő értékeken alapulva új értékek szülessenek, ha otthon érzi magát azon a településen.

A települési önkormányzat településfejlesztéssel és -rendezéssel, az épített környezet alakításával és védelmével, valamint egyes építésüggyel kapcsolatos feladataival összefüggő döntéseit **a főépítész készíti elő. A döntés-előkészítésben** játszik fontos szerepet, elsődleges feladata tehát nem az épített környezettel kapcsolatos problémák, meglévő vagy tervezett épületek esztétikai szempontú vizsgálata. Egy kis település főépítészének rengetegféle feladatot kell ellátnia, és ehhez – azon kívül, hogy a polgármester bizalmát élvezzi – számos jó tulajdonsággal kell rendelkeznie:

- Legyen érzékeny, hogy megértse, át tudja élni a település lakóinak problémáit, céljait.
- Legyen kissé idealista, de különösen kreatív, hogy ne ijedjen meg a szokásostól eltérő gondolatoktól, és képes legyen újszerű összefüggések megtalálására.
- Legyen közösségben gondolkodó, hogy jól tudja képviselni a közérdeket.
- Rendelkezzen kellő problémamegoldó, konfliktuskezelő készséggel, hiszen elő kell segítenie a különböző érdekcsoportok, a magánérdek és a közérdek közötti ellenétek feloldását, a kompromisszumok megtalálását. Ehhez nagyfokú toleranciára is szükség van.
- Rendelkezzen jó kommunikációs készséggel, legyen meggyőző, tudásában biztos, mivel fontos feladata az érdekeltekkel való egyeztetés, a kapcsolattartás az önkormányzat, a helyi közösség és a tervezők, fejlesztők, beruházók között.
- Legyen érdeklődő, hiszen meg kell ismernie a település múltját és jelenét, hagyományait és az ott élő embereket.
- Mutasson jó példát megvalósult terveivel, hiszen a megvalósult gondolatok kézzel foghatók.
- Legyen képes a kultúra újrateremtésére mind az épített, mind a természeti, táji környezet alakítása során, mind pedig a közösségi párbeszéd és vitakultúra terén.
- Nem utolsó sorban rendelkezzen kellő szakmai tudással és ismerje a jogszabályi környezetet, hiszen a polgármester tanácsadójaként, döntés-előkészítőként nagy felelőssége van az eredményes településfejlesztésben.

A hosszan tartó és gyümölcsöző együttműködés érdekében javasoljuk a főépítész kiválasztásakor e szempontok figyelembevételét is.

A szakemberek szerepe

A kitörési pont keresése és meghatározása tipikusan olyan feladat, amelyben szükség van „külső szemre”, szakértőre. A településfejlesztés és a településrendezés összetett tervezési folyamatában kiemelkedően fontos a szakemberek együttműködése. A településtervezők mellett a szakági tervezők közül különösen a tájépítészek ember-természet kapcsolatrendszerét erősítő tevékenysége, az építészek komplex tömeg- és térformáló szemlélete, valamint a kulturális, közösségi, közösségfejlesztő szakemberek közösségépítő képessége együttesen hozhat létre erős, szervesen felépülő és működő települést. Fontos a helyi szakemberek bevonása is, akik együttes hely- és szakismeretükkel megalapozhatják a hatékony fejlesztést és értékvédelmet.

Összefoglalás

A **településfejlesztés** a cselekvő közösség akaratának megvalósítása. Ahhoz tehát, hogy ennek a **jövőképnek** a birtokába jussunk **közösségi munkára van szükség**, az emberek

kiseb és nagyobb csoportjainak megismerésére, érdekeik mentén e csoportok létrejötte nek elősegítésére, majd türelmére, hogy együttműködésük eredményeként **megszülessen az a célrendszer, amely megadja számukra a helybeli lét értelmét, hitet a jövőben.**

Makovecz Imre építészként és főépítészként jelentős kezdeményezések elindítója volt a települések megújítása terén. Gondolkodásának és fejlesztői munkájának szerves része volt a falvak, városrészek revitalizációja és fenntartható működtetése, amely nem valósulhat meg a **helyi lakosság bevonása, közösségi közreműködés** nélkül. Építészeti és főépítész i megbízásai során önmaga kialakította modelljét következetes érvényesítve tanítványait és munkatársait is arra tanította, hogy **tekintsék erőforrásnak a helyi társadalom adottságait,** és a **tervezési-fejlesztési majd építési folyamatnak széleskörű társadalmi párbeszéd és összefogás legyen a kerete és közege.**

Társadalmi gyakorlatunkban a „fejlesztést” gyakran csak fizikai, infrastrukturális változásokként értelmezzük. Egy megújulási folyamat mindig a meglévő korábbi állapotok „újragondolását”, az előző helyzetek meghaladását tűzi ki célul. A fizikai változás elindulása a település életében jó esélyt kínál arra, hogy társadalmi-közösségi változások is történjenek, sőt a kétféle változás egymásra is jelentős hatással lehet. Ezért tartjuk fontosnak – Makovecz Imre példáját is követve –, hogy **minden települési beavatkozás megtervezése komplex módon történjen: a fizikai és társadalmi helyzet egyidejű megváltoztatását tűzve ki célul.**

Ehhez szükséges mindazon szakmák ismereteinek összekapcsolása, amelyek a fejlesztés alakítói lehetnek. A műszaki, gazdasági, jogi szaktudáson túl a társadalom megszólítására, bevonására és aktivizálására, valamint együttműködési folyamatok katalizálására vonatkozó ismeretekre, tehát **közösségfejlesztői tudásra** is szükség van. És szükség van **települési főépítészre**, olyan tanácsadóra, aki széleskörű tudással, a település fizikai és társadalmi fejlődése valamint a közérdek iránti elkötelezettséggel vesz részt a település fejlesztésére vonatkozó döntések előkészítésében.

Minden település társadalmi és történelmi képződmény, amely szerves fejlődés, spontán és tervezett beavatkozások keverékének eredményeképpen jött létre. **Fejlesztésének alapja történelmének, hagyományainak, népművészetének, az ott élő emberek életének és vágyainak alapos feltárása, mély ismerete.**

A települések megújításának tervezését meghatározó jogszabályokban megjelenik a **partnerségi elv, kötelező az államigazgatási szervekkel és a különböző érdekcsoportokkal való egyeztetés,** de ezek a szabályok csak az egyeztetési kötelezettség minimumát határozzák meg. **A települési önkormányzat feladata legkésőbb a fejlesztés tervezésének megindításakor hozott döntéssel egyidejűleg dönteni az érintettek köréről, bevonásuk módjáról, valamint a tervezési folyamat során keletkezett dokumentumok és döntések nyilvánosságának mikéntjéről.**

A települések fejlesztése, megújítása során **a közösség bevonása és részvétele a folyamatban elősegíti az állampolgárok felelőssé válását,** a közügyek iránti elkötelezettséget, a képességet azok befolyásolására. Mindez a jól működő demokrácia egyik alapfeltétele. Így jön létre a **közvélemény** és ezáltal a **társadalmi kontroll,** amely a fejlesztési elképzelések következetes és közérdeket szolgáló megvalósításának garanciája.

A valódi közösségi tervezés a hagyományos részvételi folyamatoknál **sokkal több időt és energiát igényel,** hiszen csak az a terv lehet hatékony, amely konszenzuson alapuló, kiforrott elképzeléseket tartalmaz, és amelynek részleteivel is tisztában vannak az érdekeltek.

A konfliktusok természetszerű létezése miatt szükséges a **kompromisszumok megszületését,** a döntéshozatalt segítő módszerek alkalmazása, amelyek segítenek integrálni a sokféle érintett nézőpontjait és szempontjait. A **közösségi tervezés** ilyen, a konfliktusok tisztázását, a párbeszédet erősítő módszer, amely végül a jobb minőségű döntéseken keresztül **új helyi erőforrások megjelenéséhez, a közösség javához vezethet.**

A közösségi tervezés révén minden érintett szereplő valós gazdasági, társadalmi és környezeti előnyökhöz juthat:

- **Az állampolgárok és közösségek** az elégedetlenségük kifejezését szolgáló tiltakozó akciók helyett, intézményesített eljárásban szerezhettek érvényt a helyi, társadalmi és környezeti szempontokat számos esetben előtérbe helyező érdekeiknek. Ugyanakkor gyakori, hogy új, eredeti és nagyon hatékony javaslatokkal is gazdagítani tudják a háttérben dolgozó szakértők ajánlásait, tehát valódi erőforrások lesznek a változásoknak, és átélhetik a közös cselekvés örömét.
- **A tervezők** a település mélyebb megismerése valamint az állampolgároktól érkező értékes javaslatok révén jól megalapozott, kiértékelte, színvonalas és a fejlesztések megvalósulását valóban elősegítő terveket készíthetnek. Az együttműködés eredményeképpen szakmai és emberi tapasztalatokkal gazdagodnak.
- **A befektető** az érintettek bevonásával minimalizálni tudja a fejlesztéssel, beruházással járó konfliktusokat, így a saját kockázatait is. Az érintettek által rendelkezésre bocsátott információk alapján olyan megoldást talál, amely a számos szempontból akár kockázatos, bizonytalan kimenetelű projekt gazdasági és társadalmi sikerességét biztosítja.
- **A polgármester és a képviselőtestület** számára az érintett egyének és közösségek elégedettsége a legitim döntés révén nagyobb népszerűséget, valódi sikerességet biztosít, mint a beruházások átadását kísérő ünnepségek.

Javasoljuk tehát, hogy az önkormányzati képviselőtestületek és hivatalaik

- tegyék a mindennapok gyakorlatává a település közös ügyeinek a helyi polgárokkal és közösségekkel való megvitatását, építsék ki és működtessék a folyamatos társadalmi párbeszédet fenntartó egyeztetési mechanizmusokat (pl. állampolgári tanácsok, kerekasztalok, korosztályi párbeszédrendszerek, stb.);
- szorgalmazzák a helyi nyilvánosság legkülönbözőbb csatornáinak és formáinak (újság, honlap, közösségi oldalak, rádió, televízió, közösségi intézményekben elhelyezett hirdetőtábla, közmeghallgatás, lakossági fórum, stb.) kiépülését, azok működésébe, szerkesztésébe vonják be a helyi polgárokat és közösségeiket;
- a társadalmi részvétel minél szélesebb körűvé tétele érdekében szorgalmazzák a közösségi aktivitást, a társadalmi szolidaritást erősítő, továbbá a helyi identitást erősítő tevékenységeket (önkéntes tevékenységek, helytörténeti, honismereti, helyi örökség programok, helyi sajátosságokra épülő hagyományok, ünnepek megteremtése, stb.);
- a településfejlesztési koncepció megalkotásakor, illetve megújításakor – építve a fenti tevékenységekre, az azokban aktív szereplőkre – a folyamat elején vonják be az érintetteket, és a megalkotás, illetve a megújítás menetrendjét is már egy, az érintettek szűkebb körével határozzák meg;
- a településfejlesztési koncepció szemlélete legyen komplex: a fizikai és társadalmi helyzet egyidejű megújítását tűzze ki célul, e cél eredményes megvalósítása érdekében a tervezési folyamatban – az érintettek, köztük a civil, egyházi és gazdasági szereplők, továbbá a műszaki, gazdasági, jogi, környezeti szakértők mellett – legyenek jelen a közösségfejlesztői tudással rendelkező szakemberek, továbbá kiemelten fontos a települési főépítész részvétele;
- a településfejlesztési koncepciót a közösségi tervezés módszerével állítsák össze, a lehető legtöbb időt hagyva a folyamatnak, figyelve arra is, hogy a résztvevők ne csupán célokat és szándékokat fogalmazzanak meg, hanem tegyenek személyes, szervezeti vállalásokat is;

- a fenti tevékenységek, folyamatok szorgalmazását, szakmai támogatását tegyék kulturális intézményeik feladatává;
- a településfejlesztési koncepció megalkotásának eredményessége, de egyéb, koncentrált közösségi cselekvést kívánó folyamatok esetében is vonjanak be külső, a közösségi aktivizálásban jártas közösségfejlesztő szakembert;
- közösségi intézményeik és tereik megtervezésének folyamatába egyrészt hasonlóképp vonják be az érintetteket, a térszerkezet meghatározása során legyenek figyelemmel arra, hogy a külső és belső terek jól szolgálják a közösségi használatot, továbbá szorgalmazzák, biztosítsák a helyi polgárok és közösségeik részvételét az adott intézmények működtetésben is.

„Milyen jó és milyen szerencse, hogy véletlenszerű feladatvállalásból, az adott helyzeteknek engedelmessé, egyfajta szerves fejlődés eredményeképpen eljutottunk idáig! Hiszen készen áll egy szelíd társadalom- és településfejlesztő technika teljes és kipróbált eszköztára.” (Beke Pál: szubjektív összefoglaló az utóbbi évtizedek közösség- és településfejlesztéséről – in: Országépítő 2000/1-2)

Hatásvizsgálat a kormányzati intézkedésekről

Az „Önkormányzati Fejlesztések Figyelemmel Kísérése” című ÁROP 1.1.20-2012-2012-0001 azonosítószámú kiemelt projekt (továbbiakban: kiemelt projekt) keretében elkészült Hatásvizsgálat célja, annak vizsgálata, hogy a nemzetközi szerződésekben vállalt, egyes országos szintű kötelezettségek teljesítése érdekében hozott kormányzati intézkedéseknek milyen érzékelhető hatásai jelentkeztek.

A hatásvizsgálat a jövőre vonatkozóan ajánlásokat is megfogalmaz olyan esetekre, amelyek nemzetközi kötelezettség teljesítése miatt összehangolt kormányzati cselekvést igényelnek. Ilyen esetnek számít az ivóvíz-, szennyvíz- és hulladék infrastruktúra fejlesztése, legalább a 2020-ig terjedő időszakban.

1. A hatásvizsgálat módszertana

A vizsgálat első lépéseként a **szekunder kutatás** keretében az elmúlt három év során készült, relevánsnak ítélt elemzések következtetéseinek feldolgozására került sor. A szekunder dokumentumok alapján megtörtént az intézkedések céljainak, összefüggéseinek, időbeliségének elemzése, továbbá az interjúalanyokkal és online önkormányzati felméréssel tesztelhető összefüggések/hipotézisek (A hipotézis definíciója jelen hatásvizsgálat esetében: a kötelezettségek teljesülése érdekében hozott bármely kormányzati intézkedés hatásosságának vagy hatékonyságának megítélésére irányuló feltevés, amelynek helyessége (vagy helytelensége) az empirikus adatokon alapuló elemzés során került igazolásra. Az igazolás a szekunder és primer kutatásból nyert információkból levonható következtetések alapján történt.) megfogalmazása.

A vizsgálat tárgyát képező projektekkel kapcsolatos problémák valamint a megoldásra hozott kormányzati intézkedések a szekunder kutatás és a kulcsinterjúk során kerültek rögzítésre (1. ábra):

Ivóvíz Projektek

Probléma	Megoldás / intézkedés
Elhúzódozó hatósági eljárások miatt nem elég gyors a projektmegvalósítás	Az ivó-projektek kiemelt beruházással való nyilvánítása a hatósági ügyintézés gyorsítása érdekében
A kötelezettségvállalás és a megvalósítás szintjének elkülönülése miatt egyes projektek nem valósulnak meg határidőre	Mótv 16. paragrafus: a kormányzati beavatkozás lehetőségének lehetővé tétele, koordinációs szervezet létrehozása
Lejárt a derogációs határidő, de számos helyen még nem az előírt minőségű víz kerül a hálózatba	1379/2012. (IX.20.) Korm.hat. intézkedései: internetes projekt támogató rendszer, koordináció, egyedi támogatások, közvetlen kormányzati beavatkozás OVF-en keresztül, átmeneti vízellátás
A projektmegvalósítások egyik fő akadálya a forráshiány. Az önerő finanszírozása is gondot jelent az önkormányzatok számára	BM Önerő Alap támogatás mértékének 100 %-ra emelése, előlegigénylés és halasztott önerő lehetőségének bevezetése
Leterhelt intézményrendszer, szűk keresztmetszetek, hosszú átfutási idők, közbeszerzési folyamatok nagy időigénye	Folyamatos koordináció, közbeszerzési útmutató kidolgozása, eljárási határidők rövidítése
A kedvezményezettek továbbra sem elég aktívak, számos ivóvíz-projekt megvalósítási mutatói nem kielégítőek	Folyamatos monitoring, tanácsadás, (BMÓKI) Kormányzati beavatkozás a projektek menedzsmentjébe (OVF)

Szennyvíz projektek

Probléma	Megoldás / intézkedés
Elhúzódozó hatósági eljárások miatt nem elég gyors a projektmegvalósítás	A szennyvíz-projektek kiemelt beruházással való nyilvánítása a hatósági ügyintézés gyorsítása érdekében
A kötelezettségvállalás és a megvalósítás szintjének elkülönülése miatt egyes projektek nem valósulnak meg határidőre	Mótv 16. paragrafus: a kormányzati beavatkozás lehetőségének lehetővé tétele, koordinációs szervezet létrehozása
A projektmegvalósítások egyik fő akadálya a forráshiány (még az önerő finanszírozása is gondot jelent az önkormányzatok számára)	NFÜ Önerő Alap támogatás létrehozása, kedvezőbbé tétele + szállítói előleg és biztosított kedvezmény + halasztott önerő
Az elkészült hálózatokra nem kellő arányban kötnek rá a fogyasztók	Talajterhelési díj megemlése
Leterhelt intézményrendszer, szűk keresztmetszetek, hosszú átfutási idők, közbeszerzési folyamatok nagy időigénye	Folyamatos koordináció, közbeszerzési útmutató kidolgozása, eljárási határidők rövidítése
A kedvezményezettek továbbra sem elég aktívak, számos szennyvíz-projekt megvalósítási mutatói nem kielégítőek	NFM koordinációs tevékenysége, NFP létrehozása, azon belül projektfelelősök az elvont projektekhez

1. ábra

A **szekunder kutatás** során a vizsgálat azonosította az ivóvíz és szennyvíz projektek felgyorsítására az elmúlt években hozott kormányzati intézkedéseket, majd ezen intézkedések hatásosságára vonatkozóan a **primer kutatás** során felmérte az intézményi (kormányzati) és önkormányzati (kedvezményezett) oldal szereplőinek véleményét. A kutatás alapját az intézményrendszer szereplőivel lefolytatott, kérdőíven alapuló illetve személyes interjúk alkották.

A **primer kutatás során** a szabályozási, koordinációs, ellenőrzési, forrásbiztosítási, műszaki (ellenőrzési, engedélyezési), adatszolgáltatási, közreműködő szervezeti, érdekképviselői, monitoring és projektmenedzsment feladatokat ellátó 18 intézmény, illetve szervezeti egység 22 munkatársával készült interjú. Az adatfelvétel másik részét az érintett önkormányzatok halmazán három témakörben (ivóvíz, szennyvíz-, hulladékgazdálkodási fejlesztések) végzett online kérdőíves felmérés jelentette.

Az önkormányzati kérdőíves felmérés során ivóvíz és szennyvíz témakörben 140 válaszadó szerepel - ebből 63 válaszadó valósít meg ivóvízes projektet, 38 szennyvízes projektet, 39 válaszadó pedig ivóvízes és szennyvízes projektet egyaránt. Hulladékgazdálkodási témakörben 61 válaszadó töltötte ki a kérdőívet

2. Intézkedések hatásosságának vizsgálata

Az ivóvíz esetében a dokumentum hét intézkedés hatásának vizsgálatára irányult, amelyeket az alábbi táblázat foglal össze:

Intézkedés	Megjegyzés
1. Az ivóvízminőség-javító projektek kiemelt beruházással való nyilvánítása a hatósági ügyintézés gyorsítása érdekében	Az engedélyezési szakaszban volt érdemi eredménye. A közbeszerzési folyamat elhúzódása miatt az önkormányzatok kevésbé érzékelték
2. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (Mötv.) új szabálya: a projektek „elvonhatósága”	Elengedhetetlen jogi peremfeltétel. Az intézkedés ugyan az állami szereplők számára volt lényeges. A "sarkalatos törvény"-hez szükséges politikai felhatalmazás nélkül is konszenzusnak kell lennie ilyen esetekben.
3. Átmeneti vízellátás biztosítása	A derogációs határidő lejártja miatt az állam számára volt fontos. Az országos intézkedés, mint kényszermegoldás, sok esetben nem optimális lokális megoldást hozott.
4. BM EU Önerő Alap támogatás	Egyértelműen pozitív hatás.
5. Közbeszerzési folyamat gyorsítása	Önkormányzatok szerint a folyamat nem gyorsult. A műszaki tartalom és a kétkörös pályázati rendszer miatt a közbeszerzési tanácsadók közreműködése sem elégséges.
6. BM koordinátori szerepének megvalósulása – Belügyminisztérium Önkormányzati Koordinációs Iroda (BM ÖKI)	Minden sokszereplős infrastrukturális projekt esetében van igény a központi segítő koordinációra; a koordináló szervezetnek minél erősebb jogkörökre van szüksége és ivóvíz-szennyvíz-hulladék témában egy koordináló szerv optimális.

7. Központi projektmenedzsment szervezet Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF) belépése	Az intézményrendszernek csak azon tagjai tudják megítélni, amelyek kapcsolatba kerültek az ügyekkel. A kedvezményezettek véleményei megoszlanak. Van létjogosultsága a központi projektmenedzsment belépésének, de nem a folyamat közben, hanem időszak elején! Csak naprakész adatbázis alapján lehet meghozni az ilyen típusú intézkedést.
--	--

2. ábra

A szennyvíz projektek esetében a dokumentum hét intézkedés hatásának vizsgálatára irányult, amelyek az alábbi táblázatban kerülnek bemutatásra (3. ábra):

Intézkedés	Megjegyzés
1. A(derogációs) szennyvíz projektek kiemelt beruházással való nyilvánítása a hatósági ügyintézés gyorsítása érdekében	Műszaki-engedélyezési szempontból a szennyvíz projektek a legbonyolultabbak. A közbeszerzési folyamat elhúzódása miatt az önkormányzatok kevésbé érzékelték. Minden szereplő szerint akadályozó tényező az áramszolgáltató és a MÁV.
2. Derogációs projektek számára kormányzati segítség nyújtása (projektek kormány általi befejezése)	Nem transzparens és nem intézményesült kellőképpen. Az agglomerációk lehatárolásának átgondolása legalább ilyen fontos lépés lett volna.
3. Nemzeti Fejlesztési Programiroda Nonprofit Kft. (NFP) létrehozása, 58 "elvont" projekt, 126 még el nem indult további projekt felmérése, projektfelügyelői rendszer bevezetésével, konzorciumvezetői belépéssel	Az intézkedés megítélése nehéz, mert nem teljesen transzparens a megtett részintézkedések. Látszólag nem kellően naprakész információk alapján történtek a beavatkozások. A kedvezményezetti oldal tehetetlenségét a nem optimális agglomeráció lehatárolások is nehezítik.
4. Szállítói előleg, biztosítékkedvezmény	A szállítói előleg nem volt meghatározó a projektek felgyorsításában. A biztosítékkedvezmény gyorsító szerepének megítélése pozitívabb
5. NFM EU Önerő Alap	Használata könnyű, megítélése pozitív.
6. Közbeszerzési folyamat gyorsítása	Önkormányzatok szerint a folyamat nem gyorsult. A műszaki tartalom és a kétkörös pályázati rendszer miatt a közbeszerzési tanácsadók közreműködése sem elégséges.
7. A víziközmű rendszerre történő rákötés kikényszerítése a talajterhelési díj tízszeresére történő emelésével	A projektek fenntarthatósága szempontjából fontos intézkedés.

3. Referencia csoport – Hulladékgazdálkodási projektek

Az eddigi települési hulladékgazdálkodási projektek eredményesen valósultak meg, az ivóvíz és szennyvíz projektek esetében tapasztalt nehézségek nélkül. A vizsgálat során a "jobb" megvalósulás hat tényezője került azonosításra:

1. **Intézményrendszeri (HR-kapacitások):** a közreműködő szervezeteknél a hulladék témával foglalkozó olyan osztályok voltak, ahol kisszámú és nagyobb méretű projekt volt, vagyis a belső projektmenedzsereknek kisebb volt a munkaterhelésük, sokkal jobban tudtak figyelni a projektjeikre.

2. **Műszaki-tartalmai:** az eddigi, többnyire rekultivációs és új hulladéklerakók létrehozására irányuló projektek műszakilag, tartalmilag sokkal egyszerűbbek voltak (elsősorban földmunka, illetve föld feletti építmények, eszközbeszerzés (jármű, gyűjtőedények).

3. **Műszaki kapacitásbeli:** a szakértői (mérnöki) rendszer felkészült, stabil, a kivitelezői kör is felkészültebb.

4. **Engedélyezési eljárások:** egy lerakó pontszerű, nem vonalas, mint pl. a szennyvíz (sok érdekelt, lakossági ellenállás), sokkal egyszerűbb az engedélyezési eljárása

5. **Díjnövekedés és díj összeg:** míg a víz- és csatornadíjak a költség-haszon elemzések szerint emelkednek egy-egy projekt megvalósulását követően, a szemétdíj nem nő, sőt, elméletileg egy szelektív hulladérendszer díjcsökkenést is eredményezhetne. A szemétdíj ráadásul abszolút értékben sokkal kisebb, mint a víz- és csatornadíj, kisebb arányt képvisel a háztartási kiadások között, végső soron emiatt kevésbé érdekli a fogyasztókat.

6. **Társadalmi elfogadottság:** a díjtételek mellett további könnyebbség, hogy a hulladékgazdálkodási projekteknél lakossági ellenállás lényegében nincs, "mindenki szereti, ha eltakarják a szemétheget".

Annak ellenére, hogy az ivóvíz és szennyvíz projektekhez képest a hulladékgazdálkodási projektek országosan, összességében jobban előrehaladottnak és kevesebb nehézség árán megvalósíthatónak ítéltetők, figyelmet érdemlő az érintettek központi koordináció iránti igénye. Ezt az igényt támasztja alá, hogy miközben sem a BM ÖKI-nek, sem az NFP-nek nincs közvetlen kapcsolata a hulladékos projektek gazdáival, ennek ellenére a rövid határidővel (3 nap) kiküldött on-line kérdőívre 61 válasz érkezett. Ezen válaszok több mint 2/3-a szükségesnek tartaná egy koordinációs célszervezet létrehozását.

4. A Hipotézisvizsgálat eredményei

A hatásvizsgálat során az eredmények 4 fő hipotézis köré kerültek csoportosításra.

H1: Sokszereplős, eltérő kormányzati szinteket érintő összetett feladatok és a nemzetközi szerződésekből fakadó országos kötelezettségek teljesítése csak felelős központi kormányzati koordinációs szervezet irányításával lehet eredményes.

Az ivóvízzel és a szennyvízzel kapcsolatos kötelezettségvállalások egyik fő ellentmondása az, hogy míg a kötelezettségvállalást a (tag)állam teszi, addig a vállalás teljesülését eredményező feladatokat a települési önkormányzatoknak kell végrehajtaniuk. A kötelezettségvállalásokhoz kapcsolódó "értéklánc" összetett, szervezeti, politikai, szakmai és egyéb érdekkonfliktusoktól terhelt. Az országos kötelezettség és a szereplők nagy száma miatt a központi koordináció jelentősége különösen nagy. A referenciaként vizsgált hulladékgazdálkodási projektek esetében ugyanilyen összefüggések mutathatók ki, és az érintettek részéről határozott igény mutatkozik a központi koordináció iránt. A koordináció iránti igény mind az intézményrendszer, mind pedig a megvalósítói oldal részéről megfogalmazódott. Ezen felül a minisztériumok, projektmenedzsment szervezetek és közreműködő szervezetek közötti folyamatos és kölcsönös visszacsatolás igénye is jelentős. A központi koordináció

szükségessége nem kérdőjelezhető meg, minden válaszadó-kategóriában igazolt. A központi koordináció megítélésében a vélemények csak abban tértek el, hogy az milyen tématerületekre terjedjen ki, milyen hatáskörökkel valósuljon meg. Minősített esetekben szükségesnek látszik a koordinációs tevékenység elmélyítése (végső esetben projektmenedzserként, vagy konzorciumi tagként való belépés).

H2: A támogató pénzügyi intézkedések gyorsították a projektek megvalósulását (végeredményben a vállalatok teljesülését).

Egyértelműen kimutatható a pénzügyi intézkedések, különösen az önerő támogatás pozitív hatása. A pályázati források rendelkezésre állása láthatóan önmagában nem volt elég a projektmegvalósulások felgyorsításához. A gyakorlati tapasztalatok alapján az önerő alapok költségvetési tervezésénél a koncentráció és az egyszerűsítés elvét követve lehet valóban hatékony intézményi megoldásokhoz jutni.

H3: A kormányzati hatáskörbe vont projektek esetében a projektek megvalósulási mutatói javultak.

Ezt a hipotézist csak részben sikerült igazolni. A projektelvonások hatásosságának vizsgálata kapcsán került a vizsgálat látókörébe az intézkedések időzítésének kérdése. A tapasztalatok szerint, kritikus időszakokban a szervezeti átalakítások nem gyorsítják a folyamatokat, hanem épp ellenkezőleg, akár lassíthatják is, illetve egyes jogszabályi vagy szervezeti változások a fő célok megvalósulása mellett olyan nem szándékolt hatásokat okozhatnak, amelyek a kötelezettségvállalási célok teljesülésére károsan hatnak. Hasonlóképpen figyelembe kell venni azt is, hogy a beavatkozással érintett projektek az előkészítésnek vagy megvalósításnak milyen szakaszában vannak. A vizsgálat eredményei azt igazolják, hogy előkészítési szakaszban lehet gyorsító hatása, azonban a közbeszerzési szakaszt követően már inkább lassító hatást eredményez.

H4: A derogációs projektek hatékony megvalósításának egyik kulcseleme az érintettek közötti szoros együttműködés és hatékony információáramlás.

Negyedik főhipotézisként az együttműködés és hatékony információáramlás fontosságát vizsgálja a dokumentum. Minden szinten egyértelmű igazolást nyert, hogy a kormányzati szereplők és a projekt megvalósító szervezet közötti szoros együttműködés és megfelelő információáramlás jelentős pozitív hatással bír a projektek megvalósítására. A vizsgálatot a jelenleg még országosan nem maradéktalanul kezelt, ivóvízminőséggel és szennyvízkezeléssel kapcsolatos EU-s kötelezettségvállalások halmazán történt vizsgálat igazolja.

5. A hipotézisvizsgálat eredményei alapján készült ajánlások

Kapacitástervezés kockázatelemzés alapján

Összességében egyértelműen megállapítható - a felmérés eredményei alapján - hogy az ilyen típusú több kormányzati szintet érintő (központi, lokális), sokszereplős, és az országos szinten jelentős kötelezettségvállalás esetén a célok elérése érdekében szükséges lépéseket kockázatelemzés keretében időben kell értékelni, és annak eredményétől függően időben és összehangoltan megtenni a szükséges lépéseket. Jóllehet az ivóvíz, szennyvíz és hulladékgazdálkodási projektek számos jellemzőjükben eltérnek, a velük kapcsolatos koordinációs feladatok és a gyorsításuk érdekében meghozható intézkedések alapvetően azonosak, a feladatok ellátásához hasonló minőségű kapacitások szükségesek.

További központosítás a megvalósításban

A további központosítás bizonyos mértékben szükségesnek tűnik, különösen a még el nem indult projektek megvalósításában, de óvatosságot igényel. Az önkormányzatok harmada igényelne további központi segítséget, ugyanakkor negyede elutasítja az erősebb állami beavatkozást. Lényeges, hogy lehetőleg a projekt elején vagy egyértelmű "szakaszhatárán"

lépjen be az új intézkedés. A kedvezményezett oldalán mutatkozó nem megfelelő minőségű projektmenedzsment, tervezői szakértelem- és kapacitáshiány tekintetében megoldást jelenthetne a képzés bevezetése, akár a koordinációval megbízott szervezethez rendelve, akár a közreműködő szervezethez telepített gyakornoki programmal, tanácsadó, tervező cégek esetében valamiféle minősítési rendszer bevezetésével. Az intézményrendszer kialakításakor a helyismeretet igénylő kompetenciákat helyi szinten meghagyó megoldás lehet hatásos.

További (EU-s, állami) támogatások

Minden infrastrukturális projekt esetében az egyik leggyakoribb blokkoló tényező a források hiánya. Az önkormányzatok legtöbbje a jövőben sem lesz képes hasonló méretű projekteknek még csak a saját forrás részét sem előteremteni, 65%-uk továbbra is csak külső forrásokból lesz képes fejleszteni. Országos méretekben eredményt elérni csak akkor lehet, ha központi forrásból kiegészítve, vagy egyéb módon, de teljes mértékben támogatásból tudják finanszírozni ezeket a fejlesztéseket. Felvetődik a kérdés, hogy a projektek forráshoz jutását "kiemelt projekt" vagy "pályázatos" eljárásrendben jobb-e biztosítani.

Az eljárások, különösen a közbeszerzés gyorsítása, a működés újra gondolása

A Közbeszerzési Felügyeleti Főosztály (KFF) korlátozott kapacitása szűk keresztmetszetet jelentett a 2007-2013 programozási időszakban az EU-s támogatások felhasználásához kapcsolódóan előírt közbeszerzés-ellenőrzési folyamatban. A KFF, ill. a közreműködő szervezetek által meghozott, jogi értelemben nem kötelező érvényű döntések esetenként nem voltak összhangban a Közbeszerzési Döntőbizottság gyakorlatával. Ilyen típusú szervezetek esetében átgondolandó, hogy például a projektek ellenőrzését végző szervezetek közbeszerzésekkel kapcsolatos tevékenysége kizárólag jogorvoslati eljárás kezdeményezésére és a szabálytalansági vizsgálatoknak a jogorvoslati eljárás eredményére épülő lefolytatására szorítkozzon.

Adatbázisok, információs rendszerek fejlesztése

Áttekinthetőbb, integrált rendszereket igényel a projektmegvalósítói oldal. Az adatbázisok, információs rendszerek fejlesztését kisebb-nagyobb mértékben minden szereplő fontosnak tartja. Indokolt lenne a projektek előrehaladásáról országos szinten naprakész információt adó rendszer kialakítása. Olyan rendszeré, ahol az ivóvíz, szennyvíz és hulladék témakörben zajló fejlesztések az országos megvalósítási célkitűzésekkel egyben láthatók és kezelhetők.

Koordináció javítása (állami intézmények közötti, állam-önkormányzatok közötti, önkormányzatok közötti)

Szervezetileg koncentrált, erős koordinatív, de nem a helyismeretet igénylő funkciókat elvonó szervet igényelnek az önkormányzatok. A jogszabály-alkotási folyamatokba célszerű minden érintett szervezetet bevonni. Központi koordinációt igényel továbbá a nagy infrastrukturális projekteknél a tulajdonviszonyok rendezetlenségének megoldása, vagy a hazai innovációs eredmények hasznosítása a műszaki megoldások alkalmazásánál. Jól működő együttműködés és információáramlás esetén lényeges, hogy jogszabályalkotói és -végrehajtói oldalról, blokkoló problémák esetén, megteremtődjön a gyors beavatkozás lehetősége.

Tájékoztatás, kommunikáció, partnerség

Az intézményrendszer szereplői szerint fontos lenne erősíteni a projektgazdák számára a projektekkel kapcsolatos központi segítségnyújtást, tanácsadást, és különösen a lakossági szemléletformálásra irányuló tevékenységet. Ezt megerősíti az önkormányzatok véleménye, amely szerint minden kötelezettségvállaláshoz kapcsolódó projekt esetében összehangolt központi kommunikációra, szemléletformálásra van szükség, különösen olyan esetekben, amikor a fejlesztés a lakosságtól valamilyen új képességet, figyelmet, vagy anyagi ráfordítást igényel. Azokban az esetekben is szükség van a koordinációra, iránymutatásra, ha végső soron a helyi önkormányzatok cselekvésével érhetők el a helyi lakosok - ugyanis nem minden önkormányzat felkészült (konfliktusvállalási képesség, szakmai felkészültség, összehangolt

kommunikáció esetén az egyidejű cselekvés képessége, stb.) Ezen funkciók ellátása egy központi szervezethez (pl. a területen meghatározó minisztérium) rendeltén, összpontosítva lehet hatékony.

A „Hatásvizsgálat” teljes terjedelmében pdf formátumban elérhető és letölthető a BM ÖKI honlapján, a <http://www.bm-ok.hu/Article/DisplayArticleItem?articleID=117> címen.

Készítette: Belügyminisztérium, Önkormányzati Helyettes Államtitkárság Önkormányzati Koordinációs Iroda

Pályázati felhívás

Idősbarát Önkormányzat Díj

Az emberi erőforrások minisztere és a belügyminiszter az Idősbarát Önkormányzat Díj alapításáról és adományozásáról szóló 58/2004. (VI. 18.) ESZCSM-BM együttes rendeletben elhatározottak, és a kapott felhatalmazás szerint közös pályázatot hirdet önkormányzatok számára a 2014. évi „Idősbarát Önkormányzat Díj” elnyerésére.

Háttér – Az ENSZ 1991-ben elfogadott, idős emberekkel kapcsolatos alapelveinek középpontjában áll, hogy a tagországoknak az idősök vonatkozásában olyan időspolitika kialakítását kell ösztönözniük, amely az egész élet során biztosítja az idősök számára a függetlenséget, a társadalmi részvételt, a gondoskodást, az önmegvalósítást és a méltóságot. Fontos szempont az idősödés vonatkozásában is az emberi élet kiteljesedésének figyelembevétele, a társadalmi nyilvánosság elérése valamint az idősödéssel kapcsolatban a minden korosztályt elérő és érintő szemléletformálás. Ezáltal biztosítható és növelhető az idősök társadalmi megbecsülése, az idős emberek iránti szolidaritás, a társadalmi részvétel és aktivitás erősítése, fenntartása. Nagyon fontos szempont a nemzedékek közötti szolidaritás, a helyi közösségek együttműködésének erősítése. A generációk közötti együttműködéshez tartoznak a közösségfejlesztő programok megvalósításai, melynek legkézenfekvőbb színterei a helyi közösségek, települések.

2012-ben Magyarország a „Tevékeny idős kor és nemzedékek közötti szolidaritás európai éve” kapcsán kiemelt szerepet szentelt az idősök társadalmi részvétele elősegítésének. Az akkor megfogalmazott célok elérése hosszabb időt vesz igénybe, ezért fontos, hogy a célkitűzések megvalósítására a jövőben is kiemelt figyelmet fordítsunk.

Célkitűzés – Az alapítók azt a célt tűzték ki, hogy a Díj járuljon hozzá a helyi szintű aktív önkormányzati időspolitika megerősítéséhez, ismerje el az önkormányzatok idősökért vállalt cselekvő felelősségét, és a mindezek szellemében végzett önkormányzati idősügyi tevékenységek konkrét eredményeit.

Az alapítók a díjazással kívánnak hozzájárulni ahhoz, hogy a helyi közhatalom gyakorlóinak figyelme minél jobban irányuljon a demográfiai idősödésből adódó kihívások felé. Vonják be az idősebbeket is lakóhelyük eseményeinek formálásába, erősítsék az önkéntes tevékenységek és a különböző igények találkozását. Az idősebb generációk bevonásával segítsék elő a helyi lakosok közösségének szerveződését, illetve megerősítését. Szervezett formában folytassanak párbeszédet a megváltozott gazdasági és társadalmi kihívásokra adható válaszokról. A Díj adományozásával a miniszterek szándéka elismerni az eddigi eredményeket, és felhívni a figyelmet arra, hogy helyi szinten az önkormányzatok tehetnek legtöbbet az információáramlás és a párbeszéd kialakítása révén az időspolitika érvényesüléséért, az elért eredmények megismertetésével azok elismeréséért és a közösségek fejlődéséért.

A Díjat pályázat útján azok a helyi önkormányzatok nyerhetik el, amelyek:

1. ellátják mindazon feladatokat, amelyeket jogszabály a hatáskörükbe utal, és **ezen felül**
2. megvalósítják az Idősbarát Önkormányzat Díj alapításáról és adományozásáról szóló 58/2004. (VI. 18.) ESZCSM-BM együttes rendeletben meghatározott alábbi általános követelményeket:
 - a) aktív tevékenységükkel – például pályázati lehetőségek kihasználásával – elősegítik az időskorúak helyi szervezeteinek működését, illetve hozzájárulnak szabadidős programjaik megszervezéséhez,
 - b) példamutató együttműködést alakítanak ki az idősügy területén tevékenységet folytató szervezetekkel, illetve személyekkel,
 - c) a helyi közösségi életbe, közéletbe, illetve annak alakításába széleskörűen bevonják az időskorú polgárokat, illetve szervezeteiket,
 - d) foglalkoztatási lehetőségek teremtésével ösztönzik, elősegítik az idősök meglévő képességeinek megőrzését, tudásuk, tapasztalataik hasznosulását, életminőségük javítását,
 - e) az a)-d) pontban meghatározottak megvalósításával kialakították a helyi idősbarát politika azon rendszerét, amely hosszú távon biztosítja e területen az eredményes működést.

A Díj odaítélésekor előnyt jelent:

- olyan **jó gyakorlatok** bemutatása, amelyek elsősorban nem pénzügyi támogatással, hanem odafigyeléssel, közös összefogással kívánja megvalósítani az adott település 65 éven felüli lakossága társadalmi részvételét, a helyi közösségi életben való részvétel erősítését, véleménynyilvánítását, társadalmi szemlélet fejlesztését a helyi ügyekben és tágabb környezetében, ehhez folyamatos párbeszédet kezdeményez, illetve tart fenn,
- olyan megvalósult közösségi programok bemutatása, mely a település idős lakossága részéről aktivitást igényel, lehetővé teszi a bevonódást, az értékteremtés és a hasznosság érzését biztosítja számukra, egyúttal megszünteti a passzív résztvevői státuszt,
- a pályázó helyi önkormányzat által elfogadott **idősügyi önkormányzati stratégia** (program, munkaterv, stb.),
- új együttműködési formákat kereső idősügyi civil érdekérvényesítő szerveződések létrehozásának segítése, az **Önkormányzatok Idősügyi Tanácsa Együttműködési Fórumával** való együttműködés vagy tagság.

A díjak és a díjátadás – A fenti célok elérését a következőkkel kívánja elismerni a pályázató: A legjobbnak ítélt pályaművek benyújtójának a 2014. évi „Idősbarát Önkormányzat Díj”-at adományozza és az Idősök Világnapjához kapcsolódóan díjátadó és kitüntetési ünnepség keretében, díjazottanként 1 000 000 Ft jutalomban részesíti.

A pályázatokat a kiírók által létrehozott bíráló bizottság értékeli, amelynek javaslata alapján a díjakról a kiírók döntenek.

Pályázók köre: bármely helyi (települési, megyei, kerületi, fővárosi) önkormányzat, amennyiben eleget tesz a jogszabályokban előírt ellátási kötelezettségeinek.

Pályázat tartalma

A pályázó önkormányzat bemutatja a helyi idősügyi tevékenységek rendszerét, a fentiekben meghatározott általános és az értékelésnél előnyt jelentő szempontok teljesülését. A pályázatban kerüljön bemutatásra a helyi önkormányzat kötelező feladatain felül végzett

idősügyi tevékenysége, kiemelt figyelmet fordítva az idősök közösségi részvételének erősítésére, társadalmi részvétel elősegítésére és a társadalmi párbeszéd folyamatosságára, közösségépítő tevékenységekre.

Főbb értékelési szempontok

A pontos értékelési szempontokról és az értékelés menetéről az Értékelési szempontok című dokumentumból tájékozódhat, amely a kormányzati portálon (<http://www.kormany.hu/hu/> - Idősbarát Önkormányzat Díj 2014) megtekinthető, onnan letölthető.

Alapelv, hogy csak olyan pályázó díjazható, amely a jogszabályokban előírt **kötelezően ellátandó feladatainak eleget tesz**, és ezen túlmenően az innovatív, az idősök függetlenségét, társadalmi részvételét, önmegvalósítását, méltóságának megőrzését, aktivitását biztosító tevékenységek megvalósulását és a helyi közösségben való részvételének erősítését segíti.

A pályaműből legyen megismerhető, hogy milyen önkormányzási elvek és koncepciók állnak a helyi időspolitikai háttérben, milyen célok határozzák meg az idősök életét érintő önkormányzati döntéshozatalt és döntésvégrehajtást, az önkormányzat az elfogadott idősügyi alapelvekkel összhangban a programokat hogyan valósítja meg, valamint ezek az intézkedések hogyan járulnak hozzá az idősök jól-létéhez. Továbbá a pályázó jelenítse meg, hogy milyen kezdeményezésekkel, konkrét intézkedésekkel élt, illetve milyen kezdeményezéseket támogatott annak érdekében, hogy a településen az idősebb és fiatalabb korcsoportok tagjai egymással folyamatos kapcsolatot tartsanak, információáramlással és párbeszédrel segítsék egymást a társadalmi szemlélet fejlesztése érdekében, mit tesz a helyi közösségi életbe történő bevonás érdekében. A pályázatot az értékelés során figyelembe veszi, hogy a pályázó önkormányzat az adottságaitól – településmérettől, demográfiai helyzettől, rendelkezésre álló erőforrásoktól, stb. – függően hogyan valósítja meg tevékenységét. További előnyt jelent az önkormányzati képviselő-testület kapcsolatainak dokumentálására SZMSZ, önkormányzati rendelet vagy önkormányzat ülésén készült jegyzőkönyvek csatolása mellékletként.

A pályázat benyújtásának módja

A pályaműveket a pályázati űrlap kitöltésével kell elkészíteni, amely a kormányzati portálról (<http://www.kormany.hu/hu/> - Idősbarát Önkormányzat Díj 2014) letölthető.

A pályamű **maximum 10 oldal** (a tartalmi szempontok megismétlése és az 1.1. pont megválaszolása, a 6.pont és a mellékletek nélkül) **terjedelmű** – Times New Roman betűtípussal, 12-es betűmérettel, sorkizárással és szimpla sorközzel elkészített – írás lehet.

A 10 oldal terjedelemben nem számítanak bele az esetleges mellékletek – például: idősügyi szervezetek, önkormányzati idősügyi tanácsok véleménye a helyi önkormányzat idősügyi munkájáról, önkormányzatok közötti együttműködési megállapodás az idősügyhöz kapcsolódóan, az önkormányzatok idősügyi programja, testületi döntések, konkrét események dokumentálása –, amely **mellékletek száma maximum 10 db lehet**. A mellékleteknek a pályázatban benyújtott tevékenységekhez kell szorosan kapcsolódniuk (a képek mérete egyenként nem haladhatja meg az 1280*1024-es méretet és a 2 MB file méretet, a dokumentumoknál pedig a DOC, esetleg PDF formátumot részesítsék előnyben).

A pályaművet az aláírásra jogosult személy (közgyűlési elnök, polgármester) aláírásával ellátva, **elektronikus módon**, és **1 nyomtatott példányban tértivevénnyel, postai úton** kérjük benyújtani.

Cím: Emberi Erőforrások Minisztériuma, Idősbarát Önkormányzat Díj Bíráló Bizottság 1054 Budapest, Akadémia u. 3.

Kérjük a borítékon az „**Idősbarát Önkormányzat Díj**” feliratot szíveskedjenek feltüntetni.

(A pályázat személyesen nem nyújtható be!)

Elektronikus cím: idosbarat@emmi.gov.hu

A postára adás és az elektronikus benyújtás határideje: **2014. június 5. (csütörtök) 24.00 óra.**

Az Önkormányzati Hírlevél kiadásáért felel: Dr. Bekényi József, Belügyminisztérium, Önkormányzati Feladatok Főosztálya

Szerkeszti: az Önkormányzati Hírlevél szerkesztőbizottsága

Szerkesztésért felel: Dr. Barabás Zoltán, Belügyminisztérium, Önkormányzati Feladatok Főosztálya

Szerkesztőbizottság címe: Belügyminisztérium, Önkormányzati Feladatok Főosztálya

1903. Budapest, Pf. 314.

Telefon: 06 1 441 1127; e-mail: onkormanyzati_hirlevel@bm.gov.hu